

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 70 (9).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 19. märtsil 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 81 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, siseminister **K. Einbund**, välisminister **Fr. Akel**, põllutöömister **A. Kerem**, riigikassa juhataja **P. Öpik**.

P ä e w a k o r d:

1. Riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel.

Eelarwe-komisjoni aruandja **K. Kornel**.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Koster**, pärast sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirwastuwõtmine**. **ma:** Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta sõna ei soowita. Loen päewakorra wastuwõetuks.

Enne kui päewakorra juurde minna on isiklikus asjas sõna Riigikogu liikmel **Soots'il**.

J. Soots (põl.): Eile, 18. märtsil, Riigikogu eelarwe arutamise puhul peetud kõnes ütles rkl. Gustawson muuseas, et kommunistid paremalt poolt „see on põllumeeste rühma liikmed“, Wene-Balti tehaste komisjonis katsunud igal tingimisel läbi suruda seisukohta, et ei tohi seda küsimust mitte uurida. Komisjoni enamus otsustanud aga teisiti, ja põllumehed pidanud leppima sellega, et küsimuse uurimine ei ole pandud mitte kitsale wormalsele seisukohale.

Mina, kui põllumeeste rühma esitaja nimetatud komisjonis, pean tähendama, et see ei wasta tõele, mida ka koosoleku protokoll kinnitab, mida minul täna oli wõimalus järele waadata.

Asi oli nimelt nõnda:

1. Kui mina, kui põllumeeste rühma esitaja, tegin ettepaneku, et ministrite tegewust sellel alal tuleb puhtjuriidiliselt seisukohalt uurida, jättes kõrwale poliiti-

lise külje, siis komisjon sellele wastu ei waielnud, waid ühines minu ettepanekuga.

2. Ülesseatud 5 punktiga ühinesin mina sisuliselt kohe, soowitades ainult küsimuste järjekorda muuta. Komisjon otsustas ü h e l h ä ä l e l, tähendab, ka kõik põllumehed, kes komisjonis olid, kaks esimest punkti wastu wõtta, teiste punktide järjekorra ja arutamise küsimuse lah-tiseks jättes.

Ei wõi märkimata jätta, et Wene-Balti tehaste komisjoni sekretäär rkl. Gustawson oli protokollist wälja jätnud, et wiimane otsus ü h e l h ä ä l e l oli tehtud, mispärast komisjonil, tõe jaluleseadmiseks, protokollil ülalnimetatud mõttes tuli täiendada, ja et sellejuures rkl. Gustawson ka nõus oli, et nimetatud otsus ü h e l h ä ä l e l wastu wõeti.

2. Riigi 1924 a. Eelarwe-kom-
eelarwe — misjoni aruandja
II lugemisel. **H. Anniko:** Eelarwe komisjon on riigikontrolli eelarwe wastu wõtnud sel kujul, nagu mül au on ette kanda (loeb):

RIIGIKONTROLL.

Keskasutus.

Peatükk I.

§ 1.	Palgad	2.378.000.—
§ 2.	Ametsõitute tasu	60.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	86.000.—
§ 4.	Esitus	30.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teeni- jate warustus	130.300.—
§ 7.	Juriidiline abi ja koh- tukulud	380.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	650.000.—
§ 9.	Majapidamine	1.300.000.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	411.400.—
§ 12.	Liikuw wara	325.000.—
§ 13.	Materjaalide proowi- mised ja katsed ning tehniliste kawatsuste eeltööd	25.000.—
§ 14.	Hoonete remont	100.000.—
§ 34.	Hariduslikud kulud	125.000.—
§ 44.	Autasud ja ergutusrahad	100.000.—
§ 90.	Segakulud	100.000.—

Kokku peatükk I 6.200.700.—

Tsiwiilosakond.

Peatükk II.

§§	1. Palgad	9.958.400.—
§§	2. Ametsõitute tasu	650.000.—
§§	3. Arstiabi ja toetus	258.800.—
	<u>Kokku peatükk II</u>	<u>10.867.200.—</u>

Rahaosakond.

Peatükk III.

§§	1. Palgad	4.729.100.—
§§	2. Ametsõitute tasu	200.000.—
§§	3. Arstiabi ja toetus	120.000.—
	<u>Kokku peatükk III</u>	<u>5.049.100.—</u>

Teedeosakond.

Peatükk IV.

§§	1. Palgad	7.060.500.—
§§	2. Ametsõitute tasu	400.000.—
§§	3. Arstiabi ja toetus	160.000.—
	<u>Kokku peatükk IV</u>	<u>7.620.500.—</u>

Sõjawäeosakond.

Peatükk V.

§§	1. Palgad	8.117.400.—
§§	2. Ametsõitute tasu	500.000.—
§§	3. Arstiabi ja toetus	198.900.—
	<u>Kokku peatükk V</u>	<u>8.816.300.—</u>

Keskraamatupidamise osakond.

Peatükk VI.

§§	1. Palgad	1.136.000.—
§§	2. Ametsõitute tasu	10.000.—
§§	3. Arstiabi ja toetus	34.000.—
	<u>Kokku peatükk VI</u>	<u>1.180.000.—</u>
	<u>Kokku riigikontroll 39.733.800.—</u>	

Koosseisud.**RIIGIKONTROLL.****Keskasutus.**

	Riigikontrolöör	1	36.000.—
	Riigikontrolööri asetäitja	1	28.800.—
	Kantseleijuhataja (Kontrollnõukogu asjaldalitseja)	1	18.000.—
	Pearaamatupidaja	1	15.300.—
	Sekretäär	1	13.500.—
	Arhiwaar	1	9.900.—
	Raamatupidaja	1	8.700.—
	Eksekuutor	1	8.700.—
	Käsituseametnik	1	6.800.—
	Registraator	1	5.800.—

	Masinakirjutaja	5	5.000.—
	Uksehoidja	1	4.500.—
	Käskjalg	2	4.000.—

Tsiwiilosakond.

Juhatus ja kantselei.

	Peakontrolöör	1	25.200.—
	Peakontrolööri abi	1	21.600.—
	Sekretäär	1	9.900.—
	Sekretääri abi	1	6.800.—
	Registraator	1	5.800.—

Jaoskonnad:

	Jaoskonna juhataja	2	18.000.—
	Wanem kontrolöör ja wan. rewident	10	15.300.—
	Wan. kontrolööri abi ja wan. rewidendi abi	10	13.500.—
	Kontrolöör ja rewident	15	11.700.—
	Rewidendi abi	5	8.700.—
	Wanem arweametnik	2	6.200.—
	Käskjalg	1	4.500.—

Rahaosakond.

Juhatus ja kantselei.

	Peakontrolöör	1	25.200.—
	Peakontrolööri abi	1	21.600.—
	Sekretäär	1	8.700.—
	Registraator	1	5.800.—

Jaoskonnad:

	Jaoskonna juhataja	2	18.000.—
	Wanem kontrolöör ja wan. rewident	5	15.300.—
	Wan. kontrolööri abi ja wan. rewidendi abi	3	13.500.—
	Kontrolöör ja rewident	8	11.700.—
	Kontrolööri abi ja rewidendi abi	4	8.700.—
	Noorem kontrolöör ja noor. rewident	2	6.800.—

Teedeosakond.

Juhatus ja kantselei.

	Peakontrolöör	1	25.200.—
	Peakontrolööri abi	1	21.600.—
	Sekretäär	1	9.900.—
	Registraator	1	5.800.—
	Kantseleiametnik	1	5.300.—

Jaoskonnad:

	Jaoskonna juhataja	2	18.000.—
	Wanem kontrolöör ja wan. rewident	7	15.300.—
	Wan. kontrolööri abi ja wan. rewidendi abi	10	13.500.—

Kontrolöör ja rewident	13	11.700.—
Kontrolööri abi ja rewident		
dendi abi	2	8.700.—
Arweametnik	2	6.200.—
Arweametnik	1	5.800.—

Sõjawäeosakond.

Juhatus ja kantselei.

Peakontrolöör	1	25.200.—
Peakontrolööri abi	1	21.600.—
Sekretäär	1	9.900.—
Registraator	1	5.800.—
Masinakirjutaja	2	5.000.—
Käskjalg	3	4.000.—

Jaoskonnad:

Jaoskonna juhataja	2	18.000.—
Wanem kontrolöör ja wanewident	11	15.300.—
Wan. kontrolööri abi ja wan. rewidenti abi	8	13.500.—
Kontrolöör ja rewident	6	11.700.—
Kontrolööri abi ja rewidenti abi	9	8.700.—
Raamatupidaja	1	8.700.—
Asjaajaja	1	7.700.—
Noorem rewident	3	6.800.—
Arweametnik	1	6.200.—

Keskraamatupidamise osakond.

Juhataja	1	21.600.—
Juhataja abi	1	15.300.—
Wanem raamatupidaja	1	13.500.—
Raamatupidaja	1	11.700.—
Noorem raamatupidaja	1	8.700.—
Arweametnik	1	6.200.—

Teen ettepaneku seda eelarwe-summat, kui ka koosseisu selles suuruses li lugemisel wastu wõtta.

J. Soots (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Meie riik on noor ja meie kontrolli seadus, mis meil Eestis praegu maksew, on weel noorem. Aga ta on sedawõrd puudulik, et ainult selle kontrolli seaduse najal meie kontroll mitte tegutseda ei saa, tema tarwitab suurel arwul Wene seadusi, selle peale waatamata, et nad õieti üksisele wastu käiwad. (J. Piiskar, is.: Aga sõjaministeerium?) Sõjaministeeriumis on see asi natukene paremini korraldatud, selle seadlused ja määrused on kooskõlasse wiidud ja nad ei ole mitte põhiseaduse wastu. Kui teie waatate Wene kontrolli seadust ja wõrdlete meie kontrolli seadusega, siis kõigepealt paistab silma isikuküsimus. Wene riigikontrolöör

ei olnud millalgi poliitikategelane, teda waliti majandusteadlaste seast ja pandi keisri wõimuga ametisse. Loomulik, et teda ka selle wõimuga wabastati. Meil on teistsugune kord. Meil paneb Riigikogu kontrolööri ametisse, tema ei allu sugugi täidesaatwale wõimule, tema on täiesti Riigikogu orgaan, tema lahutamata osa. Aga siiski ei leia meie seadusest midagi selle kohta, kui kaua iga riigikontrolöör peab ametis olema ja kellele tema otsekohe peab alluma, selle sajapealise inimestekogu seas. Nähtawasti on meil katsutud luua traditsiooni, et igal Riigikogul on ise oma riigikontrolöör, keda tema walib oma usaldusmeheks. Nüüd, praegusel juhtumisel, on sellest traditsioonist mööda mindud, nõnda et praegune riigikontrolöör praeguse Riigikogu käest oma wolitusi ei ole saanud. Selles mõttes, ma arwan, tuleb meie riigikontrolli seadus rewideerimise alla wõtta, ja kui tarwis peaks olema, siis sinna sisse wiia aeg, mis aja peale kontrolöör walitakse. Nagu teie teate, meie riigikontrolli tegewuseks õieti rohkem seadusi ei ole, kui see üksainukene seadus, millega tema wõimupiirid on kindlaks määratud, ja siis meie põhiseaduse ütetus, et teda paneb ametisse Riigikogu. Seaduste puuduste pärast on aga asi nõnda välja kujunenud, et meie riigikontroll on teatawal määral riik riigis. Põhimõttelikult peaks ta olema kõigelähemas ühenduses Riigikoguga, aga ta on kujunenud hoopis teisiti. Kõigist majanduslikkudest asjadest pärime meie aru walitsuselt, walitsus wastab ja annab seletusi, aga meie oma orgaan — riigikontrolöör — waikib. (J. Piiskar, is.: Teie ei ole walitsuselt midagi küsinud. Wahelhüüe pahemalt poolt: Teie olete ise walitsuses olnud.) Meie ei ole riigikontrolööri käest mitte-kui-midagi kuulnud. Hoopis wastupidi — nendes asjades, mis meie oleme Wabariigi Walitsusele süüks pannud, on asi sündinud riigikontrolööri heakskiitmisel. Siiski meie ei küsi mitte riigikontrolööri, waid meie küsime Wabariigi Walitsuse käest. See asi ei ole meil mitte õieti pandud. Meil peab ikka niisugune seadus olema, et riigikontrolöör Riigikoguga täielikus ühenduses oleks ja et ta teatawal määral oleks kohustatud aru andma Riigikogule oma tegewusest. Tõsi küll, Riigikogule on sisse antud aruanded, aga seniajani meie neid aruandeid ei ole näinud. Nüüd lõppude-lõpuks waliti riigikontrolli komisjon, kes peab lahendama küsimuse,

kuidas arutada riigikontrolli tegewust, kuna ometi niisugused tähtsad asjad oleks pidanud meie riigi teisel ja kolmandal eluaastal otsustatud saama, see asi ei ole mitte normaalne, meil tuleb asuda kiiremale riigikontrolli seaduse ümbertöötamisele ja rewideerimisele ja tuleb seda lahendada kooskõlas põhiseadusega. Sel määral kui riigikontroll sellest ise aru saab, on riigikontrolloör esitanud põhilauseid, mis meil tulevikus peaksid aluseks olema riigikontrolli organiseerimiseks. Muidugi nende põhilauseste kohta wõiwad mõtted lahku minna, aga mulle näib siiski, et siin on wõetud sedawõrd kõrge toon, nagu oleks riigikontroll majesteet majesteedis. Alati on seal alla kriipsutatud — rippumata walitsusest, rippumata ühest ja teisest. Peapuudus on see, nüüd ja kawa järele tulevikus, ei walwa riigikontroll mitte ainult seadusepärassuse järele, waid ta otsustab ka seda, kas kulud on tehtud otstarbekohaselt, otstarbekohasuse eest wastutab meil walitsus aga poliitiliselt. Meie pärimine aru walitsuselt ja kui walitsus on talitanud väga seadusepärasselt, kuid mitte otstarbekohaselt, siis awaldame temale umbusaldust. Aga riigikontrolli kohta ei ole see mitte maksew. Tema on meie seaduste järele nimelt selle otstarbekohasuse otsustaja, ja siis peaks tema ka wastutaja olema, et see tõesti otstarbekohane on. Teiseks, otstarbekohasuse otsustamiseks ei leidu kontrollis niisuguseid jõudusid, kes tõesti oleksid eriteadlased omal alal. Mina olen arwamisel, et kui juba walitsuse asutustes, kus on kogutud meie riigis paremad jõud, ei suudeta igakord otsustada otstarbekohasuse küsimust õigelt seisukohalt, siis wististi riigikontrollil see otsustamise küsimus õieti üle jõu käib. Sellepärast arwan mina, et tulewases riigikontrolli seaduses peaksime meie küll piirduma sellega, et riigikontroll waataks läbi, et kulud oleksid tehtud seadusepärasselt, kõigiti seaduste alusel, aga otstarbekohasuse küsimus peaks wist küll jääma walitsuse otsustada, kuid mitte riigikontrolli hinnata, nagu see nüüd on.

Teine suur küsimus oleks — missugusel põhimõttel peaks see riigikontroll teostatama. Kontrolli eelnõus on wiidud põhimõtte läbi, et riigikontroll peab tsentraliseeritama, see tähendab, kõik jõud on õieti tema käes ja ametiasutustel ei ole mingisugust aparati kontroleerimiseks. Mina pean ütleva, et minu arusaamise

järele ei ole see mitte õige, ja nimelt sellepärast, et wastutab kõige eest walitsus. Kui aga on walitsus wastutaw, siis peaksid temal ka olema niisugused organid, et ta wõiks majapidamist kontroleerida. Mina mäletan, et eelarwe-komisjonis sõjawäe peakontrolloör tõi ette ja ütles, et sõjaajal oli ametis ülemjuhataja, ning kuritarwitusi oli sõjawäes vähem, kui peale sõda, kus ülemjuhataja ametist lahkus ja kui juhtima hakkas sõjaminister. Mina pean tähendama, et faktiliselt on see nõnda. Üks selle põhjuseks on see, et peale sõja otsekohe, kui ülemjuhataja lahkus, ei olnud õiget juhatajat, sellepärast et ei wõi ju peremeesteks lugeda ministreid, kes kaks-kolm kuud ametis on ja sellepärast wõib küll öelda, et sel ajal sõjaministeeriumis peremeest õieti ei olnud.

Aga on weel teine põhjus, miks süüteoed siis suurenesid, ja see on nimelt meie kontrolli süsteem. Sõjaajal allus sõjawäekontroll täiesti ülemjuhatajale. Kui ta kahtles, kas ühes wõi teises asutuses kõik asjad korras on, siis soowitas ta, et sõjawäekontrolloör kontroleeriks seda wõi teist asutust. Sõjawägede ülemjuhataja andis wälja käsud, mis olid sunduslikud kõigile, ja need täideti. Kui ülemjuhataja sõjawäest lahkus ja sõjawäe peakontrolloör tema wõimu alt wabanes, siis ta enam ettekandeid sõjaministrile ei teinud. Minister ei teadnud, kuidas sõjawäes majandusega lugu on, ja selle teadmatuse tõttu suurenes kuritarwitus. Waadake, see fakt iseenesest tõendab seda, et meie riigis oleks tarwis detsentraliseeritud riigikontrolli. Ametiasutustel oleks pidanud olema omad majandusinspektorid, keda minister wõiks saata rewideerimisele. Kui aga ametiasutustel neid mitte ei ole, ja kõik kontrolli ülesanded langewad riigikontrolli peale, siis pean ma ütleva, et ministril on väga raske wastutada, et majandus heas korras oleks.

Teine küsimus oleks, kas meil peaks tarwis olema eelkontroll wõi mitte. Siin wõiwad arusaamised väga lahku minna. Mina pean ütleva, et see praktika, mis senniajani on eelkontrolli alal olnud, on näidanud aina eitawaid külgi. Kui teie küsite, kes eelkontrolli poolt on, siis leiate, et selle poolt on riigikontroll, ja ametiasutuste vähemad ametnikud. Nendel mõlemitel on sellest kasu, aga asjale enesele ei ole see mitte kasulik. Kontrollil on see sellepärast kasulik, et kui tema eelkontrolli korras on midagi maha wõtnud, siis wõib kohe kiidelda, et waadake,

kui suuri summasid meie oleme riigile kokku hoidnud. Kuid sarnane kokkuhoidmine on küllalt fiktiivne. Ma võtan ühe näite. Ütleme mingisugust ehitust on tarvis läbi viia. Kõigepealt seatakse eelarve kokku ja esitakse see kontrollile, kontroll teeb aga sinna peale: „ei ole nõus 20 miljoni peale, vaid olen nõus 18 miljoni peale.“ Siis muidugi seatakse eelarve ümber 18 miljoni peale, kas leitakse selleks odavamaid materjale, või tõmmatakse seal midagi kokku. Lõppude lõpuks ei ole ka sellel arwul midagi tähtsust, ning ehitus antakse vähempakkumise teel välja ja just see vähempakkumine määrab kindlaks ehituse hinna. Igakord ei ripu aga vähempakkumise summa sugugi ära eelarwest, sest harilikult on eelarve ikkagi suurem kui lõpuhind. Tuleb aga ka wastupidi. Mõnikord on juba väljaantud ehituse juures tarwis täiendusi teha, ja siis tuleb lisaelarve. Kuid lihtne eelarve kärpimine annab kontrollile võimaluse kiitlemiseks, et waadake, kui suuri summasid meie oleme kokku hoidnud. Ehk jälle võtame teise küsimuse, mis praegusel ajal, nii öelda, päewakorral on, see on meie wiinawabrikute küsimus. Nagu teada on kontroll seda nõudnud, et wiinawabrikutele lepingud üles öeldakse nimelt sellepärast, et kawatsetakse nende renti tulewal aastal märksa tõsta. See oleks wäga arusaadaw, kui need wabrikud töötaksid müügiks eraisikutele. Kuid wiinawabrikute omanik on riik, riigi käest nemad renditakse ja riigile müüakse ka piiritus, nii, et minu arwates renditõstmisel mingisugust mõtet ei ole. Mida suurem rent, seda suuremat hinda nõutakse piirituse eest riigi käest, sest rendisuurus wõetakse piirituse hindade kalkuleerimise juures arwesse ja mida vähem rent, seda odavamalt wõib riik piiritusehinna kalkuleerida. Rendi kõrgeandamine aga annab jällegi põhjust riigikontrollile ütlemiseks, et waadake, kui suuri summasid oleme riigile kokku hoidnud selle läbi, et meie mitte pole lubanud wiinawabrikuid nii odawalt välja rentida, vaid oleme hinnad kõrgeks ajanud. Ometi on see täitsa fiktiivne asi, sest rent maksetakse riigile ning riigi käest wõetakse piirituse eest kallimat hinda. Nii siis tehakse tööd ja kiidetakse, et waadake, mis kasu meie oleme toonud, kuid sellel tööl pole mingisugust tegelikku kasu. Ametnikkudele on eelkontroll kasulik sellepärast, et ta wõib öelda: „mina olen wastutusest waba“, sest see asi on kont-

rolli poolt läbi waadatud ja kinnitatud. Kui mõni minister tahaks kontrolli wastu oma mõtet läbi wiia, tuleb tal kokkupõrkamine niihästi kontrolliga kui oma ametnikkudega, kes ütlevad, et kontroll on niiviisi otsustanud ja siin pole meil enam midagi ütlemist. Peab ütleva, et üks neist asjaoludest, mis härra Laidoner siin ette tõi, on see, et meie ametnikud ei wõitle enam oma ministeeriumi huwide eest, see on meie kontrolli töö, kes laseb neil oma tiiva alla pugeda. Minule näib, et niisugune ametnikkude meeoleu ja kontrolli tiiva alla pugemine ei ole riiklikust seisukohast waadates mitte hea, sest see wõtab ametnikkude pealt igasuguse wastutuse ära, jättes nende kohta makswaks ainult kriminaalse wastutuse, see tähendab, neid wõib ainult kohtuteel wastutusele wõtta, wabastades neid igasugusest moraalsest wastutusest. Minule igatahes paistab, et kogu see eelkontroll tuleb rewideerimisele wõtta, kas tema on sarnasel kujul tarwilik, või mitte.

Kõigesuurema tähtsuse annan mina faktilisele kontrollile sellepärast, et see käib kohtade peal, wõib seal otsekohe kuritarwituse awalikuks teha, et kuritegijaid wastutusele wõtta. Peab aga tähendada, et faktilise kontrolli ametnikud peawad end niiviisi ülewal, kuidas nemad seda mitte ei tohiks. Kas wõib weel auwäärilisemat teenistust olla, kui kontrolli teenistus, kus tuleb waadata selle järele, et mingisuguseid kuritarwitusi riigiasutustes ei sünniks? Nende hool on riigiwargaid püüda, ja see on minu arwates niisugune amet, mille eest igaüks erandita tänulik peaks olema. Lugu kujuneb aga mõnikord niisuguseks, et selle tänulikkuse töö tähe alla tehakse kõmu jne. Riigikontrollil ei ole meie seaduste järele juurdlemisteks ning uurimisteks õigust, vaid kontrollametnik peab protokolleerima selle olukorra, mis ta on leidnud, peab selle wastawatele wõimudele teada andma ja need siis toimetawad juurdlust ning wõtawad süüdlasi wastutusele kui see tarwis on. Meil on aga kombeks saanud, et kontrolliametnikud wõtawad enda peale kohtuniku kohustused ja õigused, nemad toimetawad juurdlusti ja uurimisi. Seda ei tehta igakord awalikult, vaid käiakse, niioelda, tagantukse kaudu. Küsitakse ühe kui teise kohta, mis ta teeb ja kus ta käib, kas kõrtsis käib või ei? Mis asja kohta räägitakse? j. n. e., kuulab üle kõrwalisi isikuid j. n. e. Sarnast juurdlemise või uurimise õigust ei ole kontrollile

wastawate seadustega antud, ja kontroll ei peaks sedawiisi mitte talitama.

Sest kui sarnane kontrolli juurdlus, ja temapoolt kokkuseatud süüdistuse akt tuleb kohtuwõimude kätte, siis on neil raske otsustada, mis sellega teha. Ühest küljest on kontrollil õigus teatada, kus kuritegewus on korda saadetud. Teisest küljest ei wõi kohtuwõimud seda juurdluseks lugeda sellepärast, et juurdlust wõiwad seaduse järele toime panna politsei-, sõja- wõi kohtuwõimud, ja nende juurdlusel on siis ka juriidiline tähtsus. Kohtuwõimud waatawad, et seal on suur hulk paberit, ja nemad hakkawad ise uuesti asja juurdlema ja uurima. Siis kogub kahekordne materjaal ühe asja kohta — üks kontrolli juurdlus ja teine kohtuwõimude juurdlus. Aga sagedasti tuleb välja, et seal üldse kuritarwitust ei ole, ja kõik töö on asjata. Kui mõneltpoolt öeldakse, et riigikontrollis on palju ametnikka, siis wõib öelda, et sarnane süsteem nõuab palju ametnikka töö peale, mida ta õieti ei peaks tegema. Mina pean ütleva, et kontrolli seadus ühelt poolt ja riigikontrolli ametnikud teiselt poolt asja nõnda kaugele wiisid, et selle riigikontrolli seaduse najal kontrolli wõimupiiride selgitamine täiesti wõimatu oli ja mina ei pääsenud muidu sellest üle, kui pidin Riigikohtult seletust paluma, missugused on riigikontrolli õigused ühel wõi teisel alal. Kahjuks senni see asi Riigikohtu poolt otsustatud ei ole ja küsimus riigikontrolli wõimu kohta on lahtine.

Lõpuks ei wõi mina puutumata jätta isiklikku koosseisu riigikontrollis. Kontroll oma iseloomu poolest nõuab väga ausaid ametnikka, ja mitte ükski ausaid, waid ka väga laialdase silmawaatega ametnikka, kes küsimusi wõiksid otsustada laiemalt seisukohalt ja mitte igakord, nõnda öelda, surnud tähe seisukohalt. Meie riigikontrolli koosseisu oli mul wõimalik waadelda eelarwe alamkomisjonis. Peab ütleva, üldse riigikontrollis kõrgema haridusega isikuid on rohkem, kui teistes riigiasutustes läbisegi. Muidugi, ma ei wõi seda kuidagi wõrrelda kohtuministeeriumiga. Aga on üks osakond ja nimelt sõjawäeosakond, mille kohta see mitte ei käi. Selles osakonnas on 56 ametnikku ja nende seas olid ainult 3 ametnikku kõrgema haridusega, ja needki tsiwiil inseeberid. Kujutage ette, nõnda wähe on seal kõrgema haridusega ametnikka ja nõnda wähe eriteadlasi. Ja see koosseis

peab otsustama niisuguseid puhterilisi küsimusi, nagu sõjawäeteenistusse puutuwaid otstarbekohasuse küsimusi. Mulle näib küll, et see koosseis otstarbekohasuse küsimusi otsustada ei wõi ja kui ta seda teeb, siis väga õnnetult asja enese kohta.

Edasi ei wõi märkimata jätta, et mõnelt poolt on räägitud, ja mulle näib, mitte ilma põhjusega, et riigikontrolli teenistusse pääseda, peab eriline tsensus olema. See tsensus ei pea mitte kõrgema hariduse tsensus olema, waid see peab olema mingisugune poliitiline tsensus wõi jälle tema peab wastolus olema mõne teise ametkonnaga. Nii siis wõetakse isikuid riigikontrolli teenistusse. Kellel neid tsensusi ei ole, sellel on väga raske kontrolli teenistusse pääseda. Sellepärast on siis ka arusaadaw, et sarnased isikud ühest küljest ei seisa nõutud kõrgusel, ja teisest küljest tekitawad väga suure wastolu ministeeriumi ja riigikontrolli wahel, mis soowitaw ei ole. Ma tuletan just üht isikut siin meelde, keda ma isiklikult tunnen, see on kolonel Kiiker. Temaga oli lugu niiwiisi. Tema tuli Eesti sõjawäkke juba algusest peale, aga ükski ülem ei saanud temaga hakkama, sellepärast et keegi ei wõtnud wastutust oma peale, kas temal on kõik kodus wõi ei ole. Räägib midagi, katsub seletada, pahandab alati ühe wõi teise vastu, kellegiga ta ei ole rahul, nii et lõppude lõpuks tema oli sunnitud sõjaministeeriumist lahkuma. Aga sellepeale waatamata, et tema, nii öelda, sõjaministeeriumist välja pukseeriti, oli tema warsti peale seda riigikontrolli ametnikuks hakanud ja tuleb wiimaks sellena sõjawäge kontroleerima. Kujutage nüüd enesele ette, kuidas niisugune inimene wõib kontroleerida, see on juba iseenesest arusaadaw, et tema selleks ei kõlba. Niisuguseid juhtumisi teatakse rääkida ka teiste ministeeriumide kohta ja minule näib, et riigikontroll ei peaks meil mitte nende ametnikkude pelgupaigaks olema, kes teistesse riigiasutustesse ehk ministeeriumidesse ei kõlba. (J. Wain, sd.: Miks Teie sinna ei läinud?) Ma arwan, et mitte sellepärast, mikspärast Teie sinna ei läinud. (J. Wain, sd.: Kas ehituses olid kõik kodus?) Waadake, kui Teie tahate wastutada enese ehituse eest, siis olge head, aga mina tean, et teised selle eest wastutada mitte ei taha. (L. Johanson, sd.: Kuidas selle Karunga asjaga seal on? Jutustage sellest ka!)

Kokku wõttes seda, mis mina olen siin öelnud, tahaksin mina veel alla kriipsutada, et meil tuleks rutulises korras oma riigikontrolli seadus wälja töötada sel wiisil, et tema wastaks meie riigi nõuetele. Samuti tuleks rutulises korras arutuse alla wõtta kas meie riigikontrolöör on walitud eluksajaks, wõi tarwis käia selle traditsiooni järele, mida meie esimene Riigikogu üles seadis, et Riigikogu walib oma riigikontrolööri. (L. Johanson, sd.: Kuidas Wene ajal oli. — Naer.)

Riigikontrolöör A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra kindral Soots, endine sõjaminister, kellega minul on palju ametlikku kirjawahetust olnud riigikontrolli asjus, pidas tarwiliukuks peatada riigikontrolli tegewuse juures. Härra kindral Soots tähendas, et riigikontrollil puududa seadus, ja et tema pidawat tegutsema ühelt poolt endiste Wene seaduste alusel ja teiselt poolt lühikese Eesti seaduse järele. Rkl. Soots awaldas arwamist, et tähendatud seadused olla puudulikud ja et meil tarwis on kõigelaheimal ajal uus riigikontrolli seadus wälja töötada. Mina pean sedasama tunnistama, et uue seaduse awaldamine tõesti hädatarwilik on. Seda silmas pidades töötasin mina wälja uue seaduse ja riigikontrolli tegewuse põhilased ja esitasin nad juba läinud aasta nowembrikuul Riigikogule. Minu palawam soow on, et need põhilased wõimalikult pea selles erikommisjonis läbi waadataks, mille liige ka lugupeetud Riigikogu liige härra kindral Soots on. Uus seadus peaks lahendamata ka need küsimused, mille kohta Riigikogu liige härra Soots wastust ei ole leidnud, ja mille kõigi peale ka mina makswate seaduste alusel kindlat wastust ei saa anda. Eriti tuleks seal lahendada küsimus riigikontrolööri tegewuse aja kestuse kohta ja peaks ka lähemalt kindlaks määratama, missuguses wahekorras peab tema töötama Riigikoguga. Tuleb kindlaks määrata ka wiis, kuidas tema Riigikogule oma tegewusest aru annab ja kuidas Riigikogu need aruanded läbi waatab. Praegu on kindlate juhtnõõride puudumine neis asjus kahtlemata suureks puuduseks. Minu poolt on Riigikogule esitatud 1921/1922 tegewusaasta aruanne. Kuid ei ole mitte õige Riigikogu liikme härra kindral Soots'i wäide, nagu waikiks riigikontroll ja ei annaks aru oma tegewusest. Seaduses ettenähtud aastaaru-

anded on minu poolt Riigikogule õigel ajal esitatud, nimelt on minu poolt esitatud 1921 ja 1922 a. tegewuse aruanded. (J. Soots, põl.: Kas peale nende aruannete ka veel midagi on esitatud?) Wabandage, ma lähen ka selle juurde. Kui minu poolt Riigikogule esitatud aruanded ei ole Riigikogu liigete kätte läinud, siis ei ole see mitte minu süü, waid Riigikogu enese asi. Riigikogu juhatus ei ole nimelt arwanud wõimaliku olewat esitatud aruandeid Riigikogule teatawaks teha. Erikommisjonile on muuseas ülesandeks tehtud wanematekogu poolt selgitada küsimust, kuidas ja missuguses korras tähendatud aruandeid Riigikogus läbi waadata, ning neid Riigikogu liigetele teatawaks teha. Mina loodan, et ka see küsimus lähemal ajal lahendatakse ja minu aruanded Riigikogu liigetele kättesaadawaks tehakse. Omalt poolt awaldasin mina juba läinud aastal siin kohal soowi, et mina wäga heameelega näeksin seda, et minul wõimalik oleks iga kuu Riigikogule aruandeid esitada riigikontrolli tegewusest. Sennini olen mina aga kuuaruannetest loobunud sellepärast, et mõtteta on kuuaruandeid esitada senni, kuni aastaaruanded läbi waatamata on. Minu arwamise järele ei ole tegelikult mõtet läbiwaatamata aastaaruannete juurde kuhjata ka veel kuuaruandeid. Pealegi tuleb veel arwesse wõtta, et nende aruannete kokkuseadmine mitte hõlbus töö ei ole ja mõttetult oleks ametiasutust asjata kuuaruannete kokkuseadmisega koormata.

Mina omalt poolt näeksin heameelega, et riigikontroll, eriti riigikontrolöör, oleks kõige tihedamas ühenduses Riigikoguga. See oleks temale wäga suur hõlbustus, kui temal oleks wõimalus tihedas ühenduses töötada Riigikoguga. Oleks wäga soowitaw niisugune kord, kus Riigikogul oleks olemas riigikontrolööri aruannete läbiwaatamise erikommisjon, nagu seda Lääne riikides näeme. Riigikontrolööril oleks siis wõimalus komisjoni poole pöörata, kui tal midagi teada anda on, wõi kui ta oma tegewuse kohta mõnda juhtnõõri tahab saada. Nüüd ei ole mul aga wõimalik kellegi poole pöörata. Riigikogu täiskogu poole pöörata iga asja pärast on wäga tülikas ja raske, niisugust praksist ei tea mina kuskil riigis olewat, et riigikontrolöör, wõtame kas arupärimiste puhul, nagu seda Riigikogu liige härra Soots soowis, wõi mõne teise küsimuse puhul, parlamendis sõna wõtab ja

hakkab oma materjaali suusõnal ette kandma. Niisugusest korrast olen mina loobunud sellepärast, et see materjaal, mida mina võiksin ette kanda, on suuremalt jaolt ametiasutusi süüdistaw materjaal ja sellepärast oleks loomulik, et see materjaal kirjalikul kujul Riigikogule ette kantaks, mida siis võiks üksikasjalikult läbi waadata ning mille kohta walitsus võiks oma wastuseletusi esitada. Sellepärast olen mina loobunud eriti arupärimiste puhul wäljaastumisest ja olen arwesse wõtnud seda, et kui mina oleksin seda materjaali, mis minul juhuslikult käes on, arupärimiste puhul Riigikogus ette kandnud, siis oleks wõidud just sealt poolt, neist ringkondadest, kelle keskel praegu härra kindral Soots istub, etteheidetega tulla, et riigikontrolöör hakkab poliitikat kaasa tegema, mis aga kuidagi soowitaw ei ole. Mina olen riigikontrolli tegewust püüdnud wõimalikult erapooletult juhtida, et riigikontrollile keegi ei saaks ette heita, et tema teeb poliitikat oma tegewusega ja et keegi ei võiks öelda, et riigikontroll erapoolikult tegutseb ja kahe prilli läbi asju waatab.

Mis puutub Riigikogu liikme härra kindral Soots'i poolt ettetoodud üksikutesse etteheidetesse, siis pean mina need kindlasti tagasi tõrjuma. Kõigepealt ei toimeta riigikontrolli ametnikud mingisuguseid juurdusi ja ei wõta ka enese peale kohtuametnikkude funktsioone. Mina pean tunnistama, et seda etteheidet riigikontrollile wõidi siis teha, kui mina sinna tulin, mina aga pean otse enese teeneks seda, et mina olen kindla joone wahel tõmbanud sellele, mis on kohtuametnikkude funktsioon ja mis on riigikontrolli ametnikkude funktsioon. Praegu ei tea mina mitte juhust, kus oleks riigikontrolli ametnikud enese peale wõtnud kohtuametnikkude funktsioone. Riigikontrolli ametnikkudele on kindlasti ülesandeks tehtud, et kui nemad leiawad kriminaal kuriteo tundemärke kontroleerimise wõi rewideerimise juures, et siis nemad asja wiibimata kohtuwõimudele üle annaksid. Kui aga kohtuwõimused ei ole kohapeal, — siis kriminaalpolitseile. Nii et see etteheide, nagu toimetaks praegu riigikontrolli ametnikud juurdlemisi ja täidaks kohtuametnikkude funktsioone, on täiesti alusetu. Et aga rewideerimise juures aktide kokkuseadmiseks, ning üldse rewideerimiseks on tarwis rewideeritawatelt ametnikkudelt seletusi pärida — on möödapääsematu. Riigikontrolli ametnik ei saa ju tummalt oma tööd teha. Kui tema asjaajamises wigu ja korratusi leiab, siis peab tema ju ometi järele pärima ametnikkudelt, millest need wõisid tekkida ja millega neid seletawad ametnikud, keda rewideeritakse. Tummalt rewideerimist toimetada, ilma sellejuures seletusi pärimata, on üldse wõimatu.

Mis puutub sellesse etteheitesse, nagu wõetaks riigikontrolli ametisse ametnikka, kes on teistest ametiasutustest wabastatud, siis on ka see täiesti alusetu. Härra kindral Soots tõi ühe juhtumise ette, nimelt kolonel Kiiker'i asja, millest Riigikogu liige härra Soots rääkis juba eelarwe alamkommisjonis. Mis puutub härra kolonel Kiiker'isse, siis wõin mina härra kindral Soots'ile kindlasti öelda, et mina ei wõtnud kolonel Kiiker'i mitte sellepärast riigikontrolli teenistusse, et kolonel Kiiker kindral Soots'i wastane olewat ja et kolonel Kiiker'il olla härra kindral Soots'iga kohtuprotsessid. Seda mina sel ajal ei teadnud. Mulle esitati kolonel Kiiker'i kui wanemat sõjawäelast, kes on sõjawäeteenistusest lahkunud ja oma teadmistega wõib riigikontrollis kasulik tööjõud olla. Kolonel Kiiker on pandud riigikontrollis niisuguse töö peale, et ei saa mitte öelda, et teda oleks väga kõrgelt hinnatud. Tema on lihtsalt rewidendiks ja waatab läbi wanu, eelmiste aastate majandusaruandeid. See on ülesanne, mis mitte väga raske ei ole ja millega wäljateeninud sõjawäelane peaks toime saama. Tean praegu oma meelepidamise järele ainult ühte juhtumist, kus riigikontrolli teenistusse on wõetud walitsusastusest wabastatud ametnik, nimelt wõtsin ma riigikontrolli teenistusse endise haridusministri abi härra Sauer'i, kelle Wabariigi Walitsus wabastas teenistusest. Wõtsin ma härra Sauer'i teenistusse selle teadmiseiga, et walitsus teda teenistusest ei wabastanud mitte sellepärast, et ta kui ametnik kõlbmatu oleks olnud, waid teistel põhjustel, millest ajakirjanduses küllalt seletatud on. Ja ei ole mina senni kellegi poolt etteheideid kuulnud, et mina oleksin härra Sauer'iga halwa ametniku riigikontrolli teenistusse wõtnud. Teisi juhtumisi wabastatud ametniku riigikontrolli teenistusse wõtmise kohta, kordan weel, ma ei tea, üldse kui on kedagi riigikontrolli teenistusse wõetud, siis on wõetud arwesse ainult tema haridust, tema teadmisi ja

tema ausameelsust. Kunagi ei ole mina küsinud ühegi ametniku käest, missuguses poliitilises rühmas tema istub või kellega tema wastolus on. Seda võivad kõik minu ametnikud otsekohe tunnistada, et ei ole mina kunagi nende poliitilist usutunnistust küsinud ja olen alati silmas pidanud ainult seda, kui võrd kasulik tööjõud võib tema riigikontrollile olla.

Mis puutub Riigikogu liikme härra kindral Soots'i arwamisesse, et riigikontrolli koosseis mitte küllalt hea ei olewat, siis ei saa ma seda salata, et seal tõesti kõik kohad esimesejärgu jõududega täidetud ei ole. Kuid meil ei ole ju kuskilt võtta wilunud kontrolli ametnikka, neid tuleb alles kaswatada. On püütud võtta paremaid ametnikka, mis saadawal on, ja härra kindral Soots pidi isegi tunnistama, et mis puutub riigikontrolli ametnikkude hariduslikku tsensusesse, siis on kõrgema haridusega ametnikka riigikontrollis võrdlemisi enam, kui teistes riigiasutustes. Riigikontrollis on praegu üle 30 ametniku, kes kõrgemas õpeasutustes õppinud on. See on küllalt kõrge arw meie üldist ametnikkude hariduslikku tsensust silmas pidades. Et sõjawäeosakonnas võrdlemisi on vähe kõrgema haridusega ametnikka, on väga kahju. Aga neid kõrgema haridusega jõudusid on ka sõjaministriumis vähe. Kui palju on siis sõjaministriumis kõrgema sõjawäelise haridusega ametnikka? Mina arwan, et kindral Soots minuga ühineb selles arwamises, et neid võiks seal märksa enam olla. Kuid selles asjas lähen mina härra Soots'ist lahku, et ma ei mõtle etteheiteid endisele ja ka praegusele sõjaministrile teha sellepärast, et neid seal vähe on. Kui ei ole wastawaid inimesi olemas, siis ei saa ükski sõjaminister neid teha, ei saa ka riigikontrolloör neid kuskilt välja võtta. Ei ole mitte õige, et sõjawäeosakonnas ainult kolm kõrgema haridusega ametnikku, nimelt tsiwiilinseneeri on. Seal on ka peale tehnilise kõrgema haridusega tööjõudude 2 tööjõudu, kes kõrgemas õpeasutuses on õppinud. Kuid ei tohi unustada, et sõjawäeosakonna peatöö seisab eelmiste aastate aruannete rewideerimises. Selle rewideerimistöö juures ei ole mul tarwis kõrgema haridusega inimesi töösse panna. Nende jaoks ei ole minul kohta ja ei tulegi rewidentide kohtadele kõrgema haridusega isikud. Nad ei tule ju ometi mitte kohtade peale, kus ma saan neile maksta ainult 9.900 kunni 15.300 marka kuus. Sõjawäeosakonna

suurem töö seisab, nagu ma juba tähendasin, sõjawäeasutuste eelmiste aastate majandus-aruannete rewideerimises, — selle jaoks kõrgema haridusega inimesi töösse panna ei ole mõtet. Selle tööga saavad täiesti rahuloldawalt toime endised sõjawäeametnikud, kellest suuremalt jaolt seisabki koos sõjawäeosakonna koosseis. Ei ole mingit iseäralikku kõrgemat haridust tarwis, et kõiksugu warustus-, toitlus- ja rahaaruandeid rewideerida. Ja sellepärast, kuigi mina heameelega näeksin, et sõjawäeosakonnas oleks enam kõrgema haridusega jõudusid, olen neid püüdnud sinna koondada, niipalju kui minul võimalik on olnud, — ei saa ma mitte seda öelda, et sõjawäeosakonna tegewus väga lonkaks selle tõttu, et seal ei ole mitte niipalju kõrgema haridusega inimesi, kui kindral Soots seda soowiks näha.

Mis puutub piirituswabrikute renditõstmise küsimusse, siis arwan mina, et härra Soots ka selles asjas eksib. Mina isiklikult ei ole piirituswabrikute renditõstmise küsimust mitte üles tõstnud. Tean, et põllutööminister on tarwilikuks pidanud piirituswabrikute rentisid rewideerimisele võtta ja ma arwan, et oleks õigem, kui härra Soots selles asjas räägiks härra põllutööministriga. Kui rendid mitmekesised ja madalad on, siis toetan mina ka põllutööministrit, kui tema rentide rewideerimisele ja tõstmisele on asunud. Ka wiinawabrikute rentisid tuleb ajakõrgusele tõsta, ning ühtlustada, kuid ma kordan weel, et õigem oleks kindral Soots'il selles asjas läbi rääkida põllutööministriga.

Mis puutub teistesse küsimustesse, mida Riigikogu liige härra Soots puudutas, nimelt nendesse, mis käsitawad tulewast kontrolli seadust, missuguses ulatuses teostada eelkontrolli jne., siis arwan mina, et nende väga raskete küsimuste juures on täna ülearune siinkohal peatada. Nende küsimuste lahendamiseks walis Riigikogu erikommisjoni. Seal komisjoniis arutatakse need küsimused loodetawasti põhjalikult läbi. Täheandan ainult seda, et mis puutub eelkontrollisse, siis ei ole see mitte nõnda halb asi, nagu seda härra kindral Soots tumedalt kirjeldas, waid on senni olnud täiesti tarwilik asi.

Mis puutub sellesse etteheitesse, et riigikontroll uhkustawat sellega, et tema tehnilisi eelarweid on kärpinud, ning sellega wastawa summa võrra riigi kahju-

sid ära hoidnud, siis ei ole ka see mitte õige. On küll aruannetes ette toodud, et tehnilisi eelarweid on riigikontrolli poolt kärbitud, kuid sellest mingisugust eri kontrolli saawutust wälja kuulutada, — seda ei ole ma mitte teinud, ei ole teinud sellepärast, et on ju käega katsutaw see, et lõppude-lõpuks ei otsusta mitte üksipäini tehnilised eelarweid ära, missuguse hinna eest ehitused riigile walmis tehakse, waid otsustawad selle küsimuse ära wäljapakkumised. See on käega katsutaw ja sellepärast ei ole mul kunagi mõttes olnud sellega iseäranis uhkustada, et riigikontroll on tehnilisi eelarweid kärpinud ega ole ka kärbitud summa arwestatud, kui mingisugust riigikassasse tulnud tulu wõi otsekohene rahaline kokkuvõid, selles asjas eksib härra kindral Soots, nagu teistegi asjades. Tuletan meelde sel puhul härra Soots'i seletusi piirituswabrikute asjas. Riigikogu liige härra Soots tähendas, et riigikontrollile andwat rendihindade tõstmine jällegi põhjust uhkustamiseks, et waadake, kui palju riigikontroll on jällegi riigile tulu toonud. Kuid härra Soots mängib siin palja oletusega, mille ta ise juba nagu tõsiasja üles seab ning ta siis riigikontrolli arwustamiseks ära kasutab. Niiwiisi ei tohiks ikka riigikontrollile etteheiteid tegema tulla Riigikogus. Mina ei ole weel kuskil piirituswabrikute rendihinna tõstmist riigikontrolli poolt saawutatud kasuna arwestanud, sarnast oletust ülesse seada ja tema põhjal riigikontrollile kallale tungida, see ei ole õige wõte. Sel teel ei suuda meie küll tarwilikule selgusele riigikontrolli tegewuse asjus jõuda.

O. Gustawson (is.): Põllumeeste ringkonnad on alati olnud riigikontrolliga opositsioonis. (J. Soots, põl.: Miks pärast? — L. Johanson, sd.: Arusaadaw.) Seda ütlen kohe. (J. Soots, põl.: Igakordei ole see mitte nii olnud.) On päris selge, et riigikontrolli armust mitmed ilusad suutäied on mööda libisenud nende ringkondade suu juurest, kes eriti põllumeeste kogude ringkonnale enam kui lähedal seisawad. (K. Einbund, põl.: Noh, see on lori.) Nii wõib ainult üks endine minister iseloomustada iseennast. (J. Soots, põl.: Kas hakkab eilne jutt peale?) Teatawasti oli kaks aastat tagasi kontrolli ja parempoolsete rühmituste wahel wahekord kunni nugade peale terawaks aetud. Missuguste konkreet-

sete wahejuhtumiste tagajärjel, seda teawad põllumehed ise kõige paremini. (J. Soots, põl.: Ei tea meie midagi.) Siis paistis parempoolsetele ringkondadele päris kindel olewat, et riigikontrolli ei tohi mitte tegutseda lasta tema praeguste tegewuspiiride ulatuses. See arusaamine nähti läbi löönud olewat ka keskerakondade juures. Sest ainult sellega on seletataw, et asutati õige kiires korras teataw erikommisjon, kes pidi hakkama uurima, kuidas riigikontrollile tema tõsine koht ja tema tõsine tegewuse ulatus kätte näidata. See erikommisjon töötas mõni aeg — mitu koosolekut ta pidas, seda ma ei tea — aga oma tööga ei ole ta kunni siinamaani lõpule jõudnud.

Sellepeale waatamata on põllumeeste ringkondade waenulik wahekord riigikontrolliga edasi kestnud. Sellest waenulikust wahekorrast annawad eriti tunnistust needki pealekäimised, mis härra Soots täna siit heaks arwas teha. Samuti tema kärpimis-ettepaneku toetamiskõned eelarwe-kommisjonis. Iseäranis paistab härra Soots'ile pinnaks silmas olewat eelkontroll. Sellepärast tegigi tema oma ettepaneku, et sõjawäeosakonna eel- ja faktilise kontrolli jaoskonna koosseisu kärbitaks 5 ametniku wõrra. Härra Soots katsus omateades wäga autoriteetlikult oma ettepanekut põhjendada sellega, et sõjawäeosakonna eel- ja faktilise kontrolli jaoskonna töö olla kaugelt wäiksem endisest. Pärast wõtsid selle küsimuse kohta sõna härra Weberman ja riigikontrolliõor härra Oinas, samuti ka sõjawäepeakontrolliõor härra Kelder. Nad tähendasid, et sellest ajast peale, — härra Soots ütles seda isegi, — kui sõjaministeriumi juhtimine jäi ainult sõjaministri kätte, on asjaajamise kord rahuajal mitte paremaks läinud, waid kaugelt halwemaks. Härra Weberman esitas muuseas järgmised andmed komisjonis. Sõjaajast 1919 a. kohta on sõjaministeriumis esitamata tõendawad dokumendid 29 miljoni, peale sõja 1920 a. kohta 130 miljoni ja 1921 a. kohta 285 miljoni marga suuruses. Neid summasid peab kontroll selgitama. Siin on tegemist 444 miljoni margaga. Teie näete, eriti peale sõda, 1921 aastast alates on selgitamata summade protsent määratul kombel tõusnud. Samuti tähendati sellele, et kontrolli töö iseenesest ei ole wähemaks jäänud, waid on wõrreldes endisega isegi kaswanud. Nende seletuste tagajärjel kukutati see ettepanek läbi. (J. Soots, põl.: Ei

kukutatud läbi, ta läks läbi ja wõeti vastu komisjoni poolt nõnda, nagu ta oli ette pandud.) Wõib olla, et ma selles eksin, aga minu teades kukutati ta läbi. (J. Soots, põl.: Wõeti vastu komisjoni poolt.) See selgub pärastpoole, kui mina eelarwe-komisjoni protokollidest järele waadatud olen.

Härra Soots on püüdnud täna seletada, nagu oleks riigikontrollil töö kerge, ega teeks mitte erilisi raskusi. (J. Soots, põl.: Ei ole püüdnud seda seletada.) Ma ei ole tuttav küsimusega laiemas ulatuses, wõiksin aga paar näidet tuua, milliste raskustega ja takistustega tuleb kontrolli ametnikul oma kohustäitmisel teinekord kokku põrgata.

Ma olin põllutöoministeriumi eelarwe alamkomisjoni liige. Selle alamkomisjoni koosolekul arenes teraw intsident ühelt poolt kontrolli esitaja ja teiselt poolt põllutöoministeriumi esitaja wahel. Põllutöoministeriumi esitaja Männik seletas enam kui terawalt, et kontrolli ametnik opereeriwat waleandmetega. Põllutöoministeriumi esitajat kohustati dokumentaalselt selgitama, kas ta wäide tõele wastab. Wahepeal oli aga põllumeeste kogudest üks wäga mõjuw rühmaliige kontrollis käinud ametniku ülesastumise vastu rohtu otsimas; et sarnased ülesastumised ametnikkude poolt olla lubatud, ning tulla ametnikka taltsutada ja neile selgeks teha, mis nad wõiwad ja mis nad mitte ei wõi. Loo lõpp aga oli see, et põllutöoministeriumi esitajal ei olnud mitte midagi ette tuua selleks, et oma huupi wisatud süüdistust tõendada. Selgus, et need dokumendid, mis kontrolli ametnik oli esitanud, wastasid täpselt nendele dokumentidele, mis põllutöoministeriumi poolt olid ette pandud.

Lisaks weel teine näide. Sellest räägiti juba eelarwe-komisjonis. Läänud aastal, kui härra Soots weel sõjaministeriumi eesotsas oli, tahtis sõjaministerium erakordselt kiires korras igal tingimisel üht puudeostu operatsiooni läbi wiia. Käidi kibedalt kontrollile peale jalamaid wastawad lepingud omalt poolt kinnitada, et saaks operatsiooni lõpulikult läbi wiia. (J. Soots, põl.: Kas Teie mitte ei eksi, et see minu ajal oli?) Ma oletan, et see Teie ajal oli. Kui see mitte ei olnud, siis tulete Teie ja seletate, kelle ajal see sündis. Pärast aga selgus, et puud taheti osta mitte otsekohe, waid

ühe wahelkaupleja kaudu. Kui kontrolli poolt näidati, et sarnane asjaajamine ebaloomulik on, ning rõhutati, et ainukene õige tee on sealt osta, kust neid otsekohe saab, ilma et tarwitseks mingisugust wahelkasu maksta, — siis ei olnud sõjaministeriumil mitte enam ruttu selle puudeostu operatsiooniga, waid siis läks kaks-kolm nädalat mööda, enne kui puud ära osteti.

Kui aga sõjawäe peakontrolöör läks warustuswalitsuse juhataja juurde ja imestust awaldas sarnase asjaajamise korra kohta, siis wastas wiimane kõrgi üleolemisega: „Noh, milleks see kontroll siis on, kui mitte selleks, et sarnaseid kuritarwitusi uurida.“ Härra Soots, kas ei ole see mitte nii, et sarnaste waadetega kontrollile otse prowotseeritakse asjatut tööd. Minu arusaamine on: parem on kuritarwitusi ära hoida, kui neid tagantjärele kontrolli kaudu uurima hakata. Wäga küsitaw on pealegi, kas riik kantud kahjud kunagi tagasi saab wõi mitte. Tuletame siin meelde „Atlanta“ liiprite ja püksinööpide lugusid. Need lood räägiwad kõigest muust, ainult mitte sellest, et härra Soots, selleaegne sõjaminister, neil juhtumistel oleks katsunud talitada riigi huwides. Ma ei tea näiteks mitte, kas riik on praagiks tunnustatud liiprite kui täishinnaliste eest üle määra makstud raha tagasi saanud wõi pole see teps mitte sündinud.

Härra Soots püüdis näidata, nagu ei saadaks riigikontrolli kaudu kaugeltki mitte seda tagasi, mis tema peale kulutatakse. (J. Soots, põl.: Seda ma ei ole öelnud!) Selle peale Teie sihtisite, kuigi wõib olla Teie seda mitte otsekohe ei öelnud. On tõesti wäga raske hinnata seda tööd, mis kontroll on teinud ja mida ta tänapäew teeb, sellepärast, et meil puuduwad wastawad aruanded. Riigikontrolli poolt on kaks aruannet esitatud. Esimene on 1921 a. aruanne, mis esitati 1922 a. sügisel ja teine 1922 a. aruanne — esitatud Riigikogule läinud aastal. Riigikogu aga ei ole osanud nende aruannetega kunni siiani peaaegu mitte midagi peale hakata. Mul on meeles, kuidas tol ajal, kui esimene aruanne oli esitatud, puhkesid waidlused wanematekogus. Ma mäletan, kuidas siis kahtlewalt kaaluti, kas üldse tohib kontrolli poolt saadetud aruandeid kõigile Riigikogu liigetele kättesaadawaks teha, wõi mitte. Tol ajal kaldus wanematekogu enamus arwamisele, et need aruanded nii kaua, kunni nad weel

üle sõela lastud pole, kättesaamatuks peavad jääma. Alles siis, kui wastaw komisjon need aruanded läbi waadanud, wõiwad kõik Riigikogu liikmed läbiwaadatud aruannetega takistamatult tutwuneda. Sarnane seisukoht on kõike muud kui otstarbekohane. Mitmel Riigikogu liikmel on sellega wõimalus wõetud kursis olla rikkalikude materjaalidega, millised on esitanud riigikontroll.

Lõpuks, on väga iseloomustaw see lugu, mida jutustas härra Soots endisest sõjawäelasest, härra Kiiker'ist — iseloomustaw selle härra nime pärast. Nime pärast selles mõttes, et härra Soots, kui ka teised põllumehed kalduwad waatlema enamasti kõiki küsimusi läbi kiikri, mis selle järgi, kummast otsast waadata, wõib näidata asja nii, aga ka sootuks teisiti. Sellepärast oletangi ma, et härra Soots'i poolt ettetoodud eilsed ja tänased faktidki osutuwad nähtuks läbi kiikri.

Härra riigikontrolöör osutas oma kõnes mitu küsimust, kus härra Soots tõsiasju on wildakalt walgustanud. Ja et see etteheide mitte ainult kontrolli kohta toodud asjus paikapidaw ei ole, waid üldse iseloomustab seda ringkonda, kuhu kuulub härra Soots, seda näitab härra Soots'i tänane faktiline märkus Wene-Balti tehaste komisjoni suhtes. See esinemine dokumenteerib härrade Sootside wõitluswõtteid eriti kujukalt. Sellepärast lubatagu selle juures pisut peatuda.

Härra Soots ütles oma teadaandes, mina olla tõendanud, põllumeeste esitajad Wene-Balti tehaste erikomisjonis olla öelnud, et üldse ei tohiks Wene-Balti tehaste lugu uurida. Ma pean teatama, et ma sellest Riigikogus kõnelenud ei ole. Millest ma aga rääkisin ja mille juurde ma praegugi jään, siis sellest, et põllumehed komisjonis olid algusest peale selle wastu, et seda küsimust uuritakse laiemas ulatuses. Seda tuleks uurida, tähendasid põllumehed, kitsas-wormaalselt seisukohalt wälja minnes. Ma wõiksin selle tõendusiks erikomisjoni protokollist mõned wäljawõtted ette kanda. Nii üks näide: „Komisjonil ei tule Wene-Balti tehaste küsimust, kui sarnast, täies ulatuses arutama hakata. Peab piirduma küsimuse juriidilise külje käsitamisega ja sedagi ainult seewõrd, kuiwõrd see on ühenduses mõne üksiku asjasse puutuwa dokumendiga, mis kannawad härra Westel'i wõi härra Ipsberg'i allkirja. Aruandjaks peab olema jurist. Paneb ette aruandjaks walida, kui erapooletu, komisjoni liikme

Sepp'a“. Siin on selgel sõnal öeldud härra Soots'i seisukoht, millest ma Riigikogus kõnelesin. See protokoll loeti komisjonis täna ette, härra Soots ta wastu ei waielnud. Järelikult on ta öelnud seda, mis siin on protokolleeritud. Edasi härra Sepp'a arwamine: „Ei ole mõtet komisjoni koormata liig paljude ja wõib olla, asjatute materjaalidega. Tuleks, ehk enne otsustada, millised materjaalid komisjonile kitsamas mõttes tarwilikud.“ Seda täiendab härra Soots: „Wõib uurida ainult kahe teatud ministri resolutsioone, mis küsimusse puutuwa asja kohta käiwad. Igasuguste kaudsete materjaalide kogumisest ja arutamist tuleb keelduda“.

Mina arwan, et neist wäljawõtteist enam kui selge peaks olema see, et mul täielik õigus oli Riigikogu kõnetoolilt öelda, et põllumehed Wene-Balti tehaste komisjonis sõdinud selle wastu, et tähendatud komisjonis küsimust laiemas ulatuses uurima hakataks. Sellepärast on etteheited, nagu oleksin ma waletanud, täiesti põhjendamatud ja ma tõrjun nad kategooriliselt tagasi. (J. Soots, põl.: *Ma just nõnda ei öelnud.*)

Edasi ütleb härra Soots: „Kui mina, kui põllumeeste rühma esitaja, tegin ettepaneku, et ministrite tegewust sel alal tuleb puhtjuriidiliselt seisukohalt uurida, jättes kõrwale poliitilise külje, siis komisjon sellele wastu ei waielnud, waid ühines minu ettepanekuga. Ülesseatud wiie punktiga ühinesin mina sisuliselt kohe, soowitades ainult küsimuste järjekorda muuta. Komisjon otsustas ühel häälel, tähendab ka kõik põllumehed, kes komisjonis olid, olid selle poolt, et kaks esimest punkti wastu wõtta, teiste punktide järjekorra ja arutamise küsimuse lah-tiseks jättes.“

Tõsiasjad, härra Soots, räägiwad natukene teist keelt. Härra Kalbus oli teinud ettepaneku küsimuse uurimisel wiit momenti lähtekohaks wõtta. Härra Soots ütles nende wiie punkti kohta järgmist: „Wõib leppida sellega, et hakatakse uurima neid wiit momenti. Alused aga, millistest wälja minnes uurimist toimetatakse, peawad olema sarnased, et siin ei saaks kõne alla tulla asja poliitiline ega ka mitte teatud sammude otstarbekohasuse küsimus.“

Komisjonis hääletati tol korral mitte härra Soots'i põhimõttelist seisukohta, waid tema poolt esitatud konkreetset ettepanekut, kus poofe sõnagagi polnud puu-

dutatud ei küsimuse puhtjuriidilist ega poliitilist külge. See ettepanek oli järgmine: „Panen ette esitatud punkte arutada järgmiselt: p. 1) Wene-Balti tehaste A/S. peakoosoleku kokkukutsumine ja p. 2) enne läbi arutada ja siis kaalumisele võtta, kas p. 5 — tehaste hoolekande alt wabastamine — ei tuleks p. 3 all üles võtta.“ See ettepanek wõeti tõesti vastu, aga härra Soots eksib põhjalikult, kui ta sellest wälja lugeda püüab oma seisukoha heakskiitmise kogu küsimuse uurimises. (J. Soots, põl.: Täiesti ühelhäälel.) Härra Soots andis mõista, nagu oleksin mina, kui komisjoni sekretäär, katsunud seda meelega fikseerimata jätta, et ettepanek ühel häälel vastu wõeti. Ka siin eksib härra Soots sihilikult.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Gustawson, mul hakkab side kaduma, kuidas on see ühenduses riigikontrolli eelarwega. (Wahelhüüepõllumeeste rühmast: Alles nüüd!) Kutsun Teid päewakorra juurde.

O. Gustawson (is.): Ma pean teatud küsimuse kohta faktilise materjaali ettekandmise katkestama, et seda jätkata järgmisel koosolekul. Ma kandsin käesolewasse wahejuhtumisse puutuwa faktilise materjaali ette selleks, et iseloomustada, kuiwõrd tõsiselt wõib võtta põllumeeste isiklikka ja faktilisi märkusi ning üldse seletusi, millistega nad esinewad siit kõnetoolilt. Ma arwan eksimatult arwata wõiwat, et igale nende poolt ette toodud wäitele ja tõendusele oma kümme küsimismärki julgesti järele asetada wõib.

J. Soots (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Härra riigikontrolöör siin waidles vastu ja ütles, et tema ei ole tahtnud sellega kiidelda, et ta nõnda ja nõnda palju summased on kokku hoidnud. Ma pean ütleva, et kes meie ajalehti on jälginud, need on lugenud niisuguseid artikleid ja teadaandeid, kui palju riigikontroll on kokku hoidnud. Peale selle oleme wõinud sagedasti seda näha, kus eelarwe arutamisel tuuakse summad ette, et waata, meie oleme nõnda ja nõnda palju kokku hoidnud. (Wahelhüüeriigikontrolöör A. Oinas'e poolt.) Teil oli minewal aastal isegi tabel tehtud spetsiell selle kohta, kui palju on kokku hoitud. Sellepärast näib mulle küll, nagu ma ütlesin, et siin teatawal määral kiideldakse. Selle summa hulka käiwad ka need summad, mis eelkontrolli suhtes on maha kär-

bitud ja sellepärast ei saa neid summased absoluutselt võtta, nad on teatawal määral üles puhutud.

Ma pean ka juhtima tähelepanu weel teise asjaolu peale, nimelt et kõik need asjad, kus kontroll uurimist algab, alguses ülespuhutud kujul satuwad ajalehte, nõnda, et tuleb õieti wälja, et siin poliitikat tehakse. Wõib olla et asi ei olegi lõpuks kriminaalne, aga waat' juba ta on ajalehes ja inimene wõi asutus on määratud. Ma olen kaugel sellest, et riigikontrolöör seda isiklikult teeb, aga seal on wäikesed ametnikud, kelle kaudu... (O. Gustawson, is.: „Walwe“ mehed.) Jah, muidugi, „Walwe“ mehed. (Riigikontrolöör A. Oinas: Kas need Teie ajal sõjaministeeriumis ei olnud?) Olid, kuid mina katsusin neid wälja ajada, aga Teie wõtate neid vastu, keda mina wälja ajasin. Selles see wahe seisab, et mis ministeeriumile ei kõlba, see teile kõlbab, mis sugugi normaalne ei ole.

Mis puutub nüüd sõjawäekontrollisse, ja nimelt järelekontrollisse, siis need endised sõjawäeametnikud saawad seal küll hakkama. Aga wististi tehakse ka wigu ja mõnikord tulewad seal kaunis karikatuursed asjad ette. Nii näiteks toon ma ette ühe juhtumise faktilise kontrolli suhtes: Et meriwägi laskeharjutusi saaks pidada, tehti märgilaud, mida weeti laewaga sellel ajal, kui batareid tema pihta lasksid. Muidugi tehti see kaunis halwast materjaalist, sellepärast et hea materjal on kallis, ja kaua ta ikka vastu ei pea. Kui hästi lastakse ta pihta, siis laguneb ta ruttu, aga kui kuulid teda ei trehwa, wõi kui lastakse ainult wäikeste kolmetolliliste kuulidega, siis peab ta kaua vastu; kui aga wõetakse kaheteistollilised kuulid ja hästi lastakse, siis on ta warsti päris otsas. Seal tuli ka niisugune juhtumine, et mehed õppisid paremini laskma, kui nad enne olid lasknud ja wirutasid tema pihta paar kaheteistollilist. Warsti ei olnud märgilauast mitte kui midagi järele. Ja nüüd tuleb kontroll sinna ja hakkab uurima, kas wiimati see puu halb ei olnud, millest see märgilaud oli tehtud. Wõib ju märgilauda teha kas wõi tammepuust, kui aga temale 12 tollilised kuulid pihta kukuwad, siis temast muidugi warsti midagi järele ei jää. Kontroll oli ju enne ise märgilaua wastuwõtmise poolt, ja nüüd pärast uurida, see on täiesti karikatuurne asi. Wõi jällegi niisugune asi. Sõjas tuleb päris lahingu ajal ehitada suurtüki waat-

lemispunkte. Nimelt kus mets ja muidu ei näe, seal ehitatakse niisugune torn, kuhu wõib üles ronida. Kui jällegi on mingisugune mägi, siis kaewatakse auk maa sisse ja wooderdakse laudadega seest ära. Sõjaaajal on tarwis seda rutuliselt teha, ja sellepärast iseenesest mõistetaw, et selleks mingisugust eelarwet olla ei wõi. Olgu õigeks ajaks walmis ja jutt ofsas. Kui palju ta aga maksab, seda näeme pärast. Loomulikult, et kui sõjaolukorras on tarwis sarnaseid ehitusi teha ilma eelarweta, siis tarwis ka rahuajal seda nõnda teha. Aga meie kontroll nõuab selleks eelarwet, et öelda, kas on nõus wõi ei. Niisugused asjad tulewad ette, mis karikatuursed on. Mina pean ütleva, et sõjawäes peab kontrolloör olema, kes sõjaasjandusest aru saab ja mitte niisuguste karikatuursete nõuetega ei esine.

Mis puutub aga härra Gustawson'isse, siis on muidugi juba teada, et temal isearaline wiha on põllumeeste vastu, ja sellepärast siis ka hüüe, et waadake, need põllumehed on ikka kontrolli vastu. Kuid asi ei ole mitte nõndawiisi, waid hoopis wastupidi. Meie soowime kontrolli, kuid tahame ka, et kontroll seisaks ajanõuete kõrgusel. Meie arusaamised kontrolli ülesannetest ja tema seadustest on natukene teistsugused, kui teil, ja siin lähewad meie mõtted lahku. Et selgusele jõuda, kuidas kontrolli seadust õieti mõista, pöörasin mina seletuse saamiseks Riigikohutusse, kuid kahjuks sennini pole seletust saanud.

Mis puutub aga Gustawson'i kõne osasse, mis kontrolli ei puutu, ja nimelt, kus härra Gustawson ette tõi Wene-Balti tehaste protokoll, siis pean ütleva, et minu kõne Gustawson'i kohta oli täiesti kooskõlas tema stenograafilise kõnega, mis mul praegu siin laua peal on. Siin öeldakse nõnda: „Põllumehed katsusid igatepidi, igal tingimisel läbi suruda seisukohta, et ei tohi küsimust mitte uurida. Kui aga komisjoni enamus teisiti otsustas, ja kindlaks fikseeris wiis momenti, mille arutamisele komisjon asus, siis pidid põllumehed südamed kindlaks tegema, et küsimuse uurimine ei ole pandud kitsale wormalsele seisukohale, waid, nagu seda nõuab küsimuse suur ja laialine ulatus.“ Waadake, see on punktipealt stenogrammist wõetud. Siin on öeldud, et põllumehed on katsunud läbi suruda, et see asi ei saaks uurimisele wõetud. (L. Johanson, sd.: Kas Teie seda ei katsunud läbi wiia?) Teiseks on

siin öeldud, nagu oleks põllumehed vastu olnud ülesseatud wiiele punktile. Asi on aga hoopis wastupidi. Need punktid said ühel häälel vastu wõetud. Ka seisukoht, et seda küsimust ei tule poliitilisest küljest, waid puhtjuriidilisest, hinnata, wõeti vastu põllumeeste ettepanekul, isegi härra Gustawson ühines sellega.

J. Uibopuu (rhws.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu liige härra Soots tõi siin näite ette ja ütles, et riigikontroll on märgilaua wäärtuse üles wõtnud ja tähendanud, et see pidanud olema heast materjaalist, see tähendab, mitte mädanewast materjaalist. See küsimus oli riigikaitse komisjonis arutusel, kus selgus riigikontrolli ja teiste töenduste põhjal, et märgilauad olid ehitatud wanast mädanewast materjaalist, aga hind näidatud uuest materjaalist ja selle järele ka raha wälja makstud. Waat' siin see koe maetud ongi.

Riigikontrolloör **A. Oinas**: Need asjad, mida Riigikogu liige kindral Soots siin riigikontrolli tegewuse kohta ette tõi ja mis pidid näitama, et riigikontrolli tegewus eel- ja faktilise kontrolli alal ei ole igakord õnnelik olnud, kuid need näited tõendawad ainult seda, et wäga tarwilik oleks, et riigikontrolli tegewuse aruanded saaksid teatawaks tehtud kõigile Riigikogu liigetele ja riigikontrolloöril oleks sellega wõimalik informeerida Riigikogu tõsiasiadest. Praegu aga liiguwad, nagu näen, igasugused kuulujutud ümber riigikontrolli tegewuse kohta, mis, kui neid lähemalt waadelda, täiesti kokku langewad. Härra kindral Soots tõi siin kaks asja ette, kuid otse need kaks asja, mis pidid riigikontrolli tegewust halwast küljest walgustama, näitawad, et riigikontroll on oma õigel kohal olnud ning ülesandeid õieti täitnud.

Mis puutub märgilaudadesse, siis ei ole minul praegu teada selle kohta üksikasju; kahjuks puudub riigikontrolli sõjawäeosakonna juhatajal, kes seda asja lähemalt tunneb, wõimalus Riigikogus esineda ehk mina küll mitu korda Riigikogu juhatuselt olen luba palunud, et ka rahwaesituse poolt walitud riigikontrolli wastutawad ametnikud, kontrollnõukogu liikmed wõiks Riigikogus sõna wõtta, sest et riigikontrolloöril on täiesti wõimatu kõiki riigikontrolli laialdase tegewuse üksikasju teada.

Nii palju kui minul märgilaudade asjast teada, oli lugu nii, et sõjaministee-

riumi poolt seati eelarwe kokku märgilaudade kohta, milles oli ette nähtud, et märgilaud tehakse terwetest palkidest ja märgilaud pidid maksma umbes 500 tuhat marka paar. (M. Martna, sd.: Üks märgilaud poolmiljonit marka?) Kui riigikontrolli ametnikud neid märgilaudu vaatama läksid, siis selgus, et need olid tehtud osalt mädanenud palkidest ning kontrolli ametnikud tõstsid küsimuse üles, miks ei ole märgilaudad tehtud terwetest palkidest, nagu eelarwes oli ette nähtud. Pean õigeks, et kui juba kord sõjaministeerium tarwilikuks pidas märgilaudu terwetest palkidest teha lasta ning märgilaudade peale 500 tuhat marka assigneeriti, siis pidi ka kontroll nõudma, et nad ette võtja poolt tõesti oleksid terwetest, mitte aga mädanenud palkidest tehtud. Siin kaitses riigikontroll riigi huwisid ette võtja vastu. Võib olla, et sõjaministeeriumi poolt eksiti ja mädanenud palkidest märgilaudade ehk kasulikumad oleksid olnud, kuid kui nad olid kord ette nähtud terwetest palkidest, siis pidi ka riigikontroll nõudma, et nad terwetest palkidest ehitatud oleksid olnud.

Mis puutub suurtükiwäe poligooni asjasse, siis asudes seisukohal, et sõjaministeerium ei tohi hakata juhuslikult ilma plaanita püsiwaid ehitusi püstitama, oleme poligooni asjas nõudnud, et tehtagu walmis poligooni ehituste plaan ja alles siis hakatagu ehitama. Meil tehtakse tihti nii, nagu nägime riigikoguhuone ehitamise juures, et lõhutakse wanad müürid maha, hakatakse ilma kindla plaanita uusi ehitama ning sealjuures tehakse alles ühes mahaehitamise ja ehitamise plaan. Nii-sugust asja, kus tuleb tehtud töid ümber teha ning puudub kulude kohta kindel kawa, ei tohi olla ja niisuguste nähtuste vastu on riigikontroll alati wõidelnud, nõudes, et enne ehitama ei hakataks, kui täielik plaan walmis ei ole. Seda sama on riigikontroll nõudnud ka poligooni kohta. Üks sarnane kurb plaanikindlusetus nähtus tuli ilmsiks Ellamaa turbatööstuses, kus püstitati esialgu puust elektri jaam, hiljem kisti see maha ja ehitati asemele suur kiwist hoone. Sarnaste plaanikindluseta ehitamiste tagajärg on see, et täna tuli walitsusel otsustada Riigikogule esitada ettepanek põhikapitaali suurendamise kohta 94 miljoni marga wõrra, et oleks wõimalik mitmesuguseid poolleliolewaid ehitusi walmis ehitada. Mina arwan, et riigikontroll selles asjas oma kohut täidab, kui ta järele waatab, missugused summad

eelarwetes ehitamise peale on määratud ja nõuab, et ehitused saaks tehtud eelarwetele wastawalt kindla plaani järele.

Analoogilisi lahkuminekuid on minul olnud härra kindral Soots'iga ka sõjawäelaste mundrite asjus. Riigikontroll ei wõinud sellega leppida, et sõjawäelaste mundrid sõjaministri poolt tema äranägemisel muudeti ja lapiti, waid meie nõudmine oli, et esitatakse walitsusele kinnitamiseks lõpulikult wäljatöötatud mundrikawad, ja et mitte niisugune kord edasi ei kestaks, et iga uus sõjaminister oma äranägemise järele mundreid „täiendab“, mille tagajärjeks on muuseas ka see, et mundrite walmistamine kallimaks läheb, sest wabrikud ei tea tarwilikka riidesorte walmistada.

Mina ei hakka enam teisi asju ette tooma, tõin need andmeid ette ainult selleks, et kaitseda riigikontrolli tegewust. Mina ei ole mitte selleks siin, et härra kindral Soots'ile kui endisele sõjaministrile kallale tungida, waid selleks, et riigikontrolli kaitseda härra Soots'i ebaõigete ja põhjendamata etteheidete eest ja neid etteheiteid tagasi tõrjuda.

Mis puutub etteheitesse, et riigikontrolli rewideerimiste tagajärjed sagedasti ajalehtedes ilmuwad, siis pidi Riigikogu liige härra Soots ise tunnistama, et tema minule isiklikult seda etteheidet teha ei saa. On täiesti wõimatu ühes asutuses, eriti sarnases, kui seda riigikontroll on, ära hoida nähtust, et üks wõi teine teade lehte ei läheks. Pean ütleva, et seda pole suudetud maksma panna isegi sõjaministeeriumis ja kui omal ajal sõjaministeeriumi juht pahandas, et paljud soowimata teated sõjaministeeriumi kohta ajalehtedes ilmusid, siis läksid nad sinna otse sõjaministeeriumi oma ametnikkude kaudu. Mina ei taha seda nähtust, et alamate ametnikkude kaudu teated ajalehtedesse walguwad, mitte heaks kiita.

(Sekretääri kohale asub sekretäär T. Kalbus.)

Tihti peale on need teated moonutatud, ei ole mitte küllalt täpsed. Kuid raske on seda nähtust ära hoida. Üldse ei saa mitte riigikontrolli kohta seda nõudmist üles seada, et tema täiesti, nagu umbkõttis töötaks, ja mitte ühtegi teadet tema tegewuse kohta ajalehes ei ilmuks. Siis wõidakse riigikontrolli kohta jällegi neist ringkondadest, kus Riigikogu liige härra Soots istub, etteheiteid teha, et riigikontroll töötab saladuses, ei teata tema tege-

wusest midagi jne., seda on juba õieti tehtudki. Hilja aja eest, peale seda, kui riigikontrolli eelarwe oli eelarwe-komisjonis arutusel, lugesin mina „Kajast“ märkuse, et riigikontroll ei teatawat oma tegewusest. Kuid kui üks wõi teine teade riigikontrolli tegewusest ilmub ajalehtedes, siis heidetakse samast ringkonnast ette, et waadake, riigikontroll annab hirmus palju informatsiooni wälja, kompromiteerib ametiasutusi jne.

Mina arwan, et riigikontrolli käest ei saa nõuda, et ta midagi oma tegewusest ei teataks. Ütlen otsekohe, mina olen wõimalikuks ja tarwilikuks pidanud teateid riigikontrolli tegewusest ajalehtedele anda, mis täiesti objektiivsed ja kindlad on, ning mis ei puuduta eeluurimise materjaale. Wiimaste ajalehtedes awaldamine on keelatud, seda ei ole ükski riigikontrolli wastutaw ametnik ka teinud. Kui aga üks wõi teine teade ajalehte on läinud, mille kohta wõiks öelda, et ta kuulub eeluurimise materjaalide hulka, siis ei saa ju mitte öelda, et need andmed oleksid läinud wälja riigikontrollist. On terve rida asutusi, kust wõidi neid andmeid wälja anda, nad wõisid ajalehtedesse minna ka otse rewideeritawast asutusest enesest, sest et rewideerimise aktidest ärakirjad kohapeale jäetakse. Riigikontrolli alamatele ametnikkudele on kindlalt ära keelatud teadete andmine lehtedesse, minul ei ole mitte andmeid selle kohta, et selle keelu wastu keegi oleks eksinud. Kui aga keegi on eksinud, karistatakse teda. Kui nõuda, et mitte midagi ei ilmuks ajalehtedes riigikontrolli tegewusest, seda ei saa juba ka sellepärast, et riigikontrollil seljataga peab seltskonna toetus olema. Awalikku arwamist tuleb kui suurt tegurit riigikontrollil silmas pidada ja kasutada, kui tema mitte puht bürokraatlikul alusel ei taha tegutseda, millena riigikontroll ei suudaks kaugeltki neid kõrgeid tagajärgi saawutada, mis tema heameelega soowiks kätte saada.

J u h a t a j a **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Soots'il.

J. Soots (põl.): Faktilise märkusena tahaksin puudutada kõigeesiteks märgilaudade asja. Mina isiklikult nende märgilaudade wastuwõtmise juures ei olnud ja nende hinda ka mitte ei tea. Aga mina tean, et need märgilaudad wastu wõeti kontrolli esitaja nõusolekul. Alles pärast seda, kui nemad katki lastud, siis asus

teine kontrollöör selgitamisele, kas nad mitte halvast materjaalist ei ole tehtud. Ja siis tehti protokoll, et nad mitte kõigeparemast materjaalist ei olnud. (M. Martna, sd.: Kas nad olid uutest wõi wanadest palkidest?) (A. Rei, sd.: Ega see tähtis ei ole, millal asi selgeks tehti.) Waadake, kui teie alguses ei näe, ja ainult aasta pärast alles järele waatate, mis-sugusest materjaalist märgilaudad olid, siis ei ole see kord. Tarwis on ikka enne waadata ja siis tarwitusele wõtta, mitte aga wastupidi. Teine küsimus puutub poligoonide. Ettetoodud kontrolli seletus näitab, et sõjaasjandust üldse ei tunta. Mis on poligoon? See on laagriplats. Tõepoolest, seal on teatawad osad, mida wõib plaani järele teha, aga, nagu waatlemise punkt, seda on wõimatu plaani järele ehitada. Kolmas asi, see on mundrid. Mina pean ütleva, et mina sel ajal, kui minister olin, ei muutnud sõjawäelaste mundrit mitte. Missugune ta enne oli, niisuguseks ta ka jäi. Mina ei kinnitanud ega keelanud mingit mundrit. Lubasin ainult ühe mundri ratsawäelastele wäljaspool teenistust kanda ja seegi omal kulul. Riik ei ole seal mingisugust kulu kandnud, ja sellepärast ka kontrolli nõusolekut ei küsinud.

J. Laidoner (põl.): Lugupeetud rahwaesitajad! Praegu siin lugupeetud riigikontrollöör ütles väga julgelt wälja, et riigikontroll on nõudnud, et peab poligooni plaan antama. Mina ütlen, see on täiesti absurdne nõue, et poligooni ehituse plaan peab ette nähtud olema. Kuidas teie ehitate waatluspunkti plaani järele? Küsige nüüd ühelt artilleeria ohwitserilt wõi mõnelt alamohwitserilt. Kui ta kolm korda ühest punktist waatleb, aga seal ei tule mitte kolm korda, waid 30 korda waadata ja siis ei saa sellest mingisugust õpetust. Tema õpib ära ühest kohast waatlema, kuid tema peab waatepunkti wõimalikult ruttu teise koha peale üles ehitada oskama. Sõjaajal ei ole mingisugust üldist ehitusplaani, waid ehitada tuleb seal, kus seda lahingus tarwis ja kus wõimalik. Kui punktid ehitatakse plaani järele, siis ei ole see mingisugune poligoon, waid lihtsalt mängimine. Niisamuti härra riigikontrollöör nõuab, et teed saaksid kindla plaani järele tehtud. Ainult suurteed on kindla plaani järele, aga poligooniteid ei saa mitte kindlaks määrata, waid ümberpöörduvalt teie peate sinna sõitma igalt poolt, kust aga wõimalik, sest

sõjaajal wõib ju juhtuda, et waatamata selle peale, et teil wäga head teed on, teie ise teid tegema peate, sellepärast, et head teed waenlase tule all on. Teid tehes tuleb puid maha raiuda, tuleb hooneid eest ära lõhkuda ja sellega tuleb just harjuda. Kui teie aga nõuate, et poligooni plaanil peaks olema üles tähendatud kõik need asutused, mis seal waja on, et nad plaanikindlalt tulewad ehitada ja et neid mitte wahetada ei tohi, siis ei ole sellel poligoonil üldse mingisugust mõtet. Meil on just tähtis, et sõdurid õpiksid tulewal aastal teisel poligoonil, kui nad seda tänawu aasta tegid ja et nemad õpiksid igasuguste maastikkudes tuld juhtima. Kui meie nüüd ehitame ülesse kõik ehitused ja waatepunktid plaanikindlalt, siis ei ole seal sõjawäelastel enam midagi õppida. Need ohwitserid loewad siis teile näpude peal ülesse kuhu tuleb lasta, mis-sugune kaugus on ja kõik muud niisugused asjad. See on just poligooni halb külg, et tema ühesugustel kohtadel asub ja modern poligooni ideaaliks on just, et tema wõimalikult mitmekesine oleks. Kõik temal asuwad ehitused tulewad ära lõhkuda ja teisel kohal uuesti üles ehitada, nii kui see sõjaajal on, sest et siis kui waenlane juba ühe waatepunkti üles on leidnud, tema selle kindlasti tule alla wõtab, ja tarwis on uus waatepunkt ehitada. Sellepärast ei tohi ka poligoonil mingisugust kindlat plaani olla, waid just ümberpöördult. Plaanisid wõiks nõuda wast ainult ligidal asuwate ehituste, nagu kasarmute ja barakkide kohta, kuid kõik teised asutused peaksid alati ajutised olema, sest et neid tuleb järjest ära lõhkuda ja uuendada, et meie sõjawäelased harjuksid nendes tingimustes, nagu seda tuleks teha sõjaajal, kui waenlane tuld annab nendele kohtadele, kus meie waatepunktid ja parteid asuwad.

Riigikontrolöör **A. Oinas**: Mina pean tarwilikuks asjaliku märkusena lugupeetud endisele ülemjuhatajale härra Laidoner'ile tähendada, et lugu poligooniga mitte nii ei ole, nagu seda härra Laidoner ette kandis. Kui riigikontrol nõudis poligooni ehituste plaani, siis ei käinud see nõudmine mitte waatepunktide kohta. See on loomulik, et nende kohta kindlaid plaanisid nõuda ei saa, waid neid tuleb alaliselt ümber paigutada. Kuid poligoon ei seisa ju mitte koos ainult waatepunktist, waid seal on ka teisi suu-remaid ehitusi. Poligooni plaanis peab

kõigepealt kindel olema, kust laskma hakatakse ja kuhu lastakse. (J. Soots, põl.: Poligoon seisab wäga mittemest asjast koos. — Segased wahelhüüded ja naer.) Lubage, ma ei ole oma lauset weel lõpetanud, mul on lause alles pooleli..., millele wastawalt tulewad ka ehitused paigutada. Poligoonile tuleb ära mahutada hulk sõdurid ja hobuseid, nende äramahutamiseks on tarwis ehitada kasarmud ja tallid. Minu arwamise järele wõib juba nende ehituste kohta, kui nemad püsiwad on, kindlaid plaane nõuda, et sarnast nähtust ette ei tuleks, et sõdurid lähewad metsa ja hakkawad kuidas juhtub ehitama. Ainult nende ehituste kohta ongi plaanisid nõutud, kuid mitte waatepunktide kohta, küsisin seda praegu sõjawäeosa-konna juhataja käest, tema ütles mulle kindlalt, et see nii on.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **H. Anniko**: Minu poolt ettekantud riigikontrolli eelarwe ja tema koosseisude kohta ei ole mingisuguseid muudatusi siin ette pandud. Sellepärast panen eelarwe-komisjoni nimel ette, eelarwet kui ka koosseisusid sellel kujul wastu wõtta, nagu siin ette kandnud olen.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on riigikontrolli korralised kulud ja koosseisud wastu wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheae algab kell 7 õhtul.

Peale waheaja jätkub koosolek kell 7.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna Riigikogu liikmel Köster'il.

O. Köster (as.): Teen ettepaneku homme kell 10 määrata arupärimis-koosolek ja päewakorda wõtta wastamata arupärimised; uusi arupärimisi päewakorda wõtta ei saa kodukorra järele, — neid ei jõuta paljundada ja laiali saata. Põhjendan oma ettepanekut 1) seega, et kord on juba Riigikogu liige härra Johanson osa sellest tarwilikkusest põhjendanud ja 2) pikemat aega on wastamata arupärimine tasumaksmise küsimuse kohta

wõrandatud maade eest. See on minu arwates laiaulatuslik arupärimine ja wõib ka põhjuseks olla wiiwituseks walitsuse kujundamisel.

Juhataja K. Wirma: Palun ettepanekut kirjalikult teha. Ettepaneku kohta on sõna Riigikogu liikmel Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Meil on praegu käsil eelarwe arutamine ja ühtlasi on ka weel õige palju küsimusi eelarwe-kommisjonis läbi waadata. Warsti on käes märtsikuu lõpp, millest näeme, et eelarwe läbiwaatamine on väga hiljaks jäänud. Eelarwe läbiwaatamise küsimust arutas ka eelarwe-kommisjoni juhatus, kui ta päew wõi kaks tagasi Riigikogu juhatusel läbi rääkis käesolewa nädala Riigikogu töökawa kindlaksmääramise asjus, nõnda et eelarwe-kommisjonil wõimalus oleks kokku tulla. Riigikogu juhatusel ettepanekul otsustas Riigikogu eisel koosolekul määrata Riigikogu koosolekud nii kindlaks, et wõimalus jäi eelarwe-kommisjoni kokku kutsuda neljapäewal, ja homseks, see on neljapäewaks, ongi eelarwe-kommisjon kokku kutsutud. Arwesse wõttes seda, et harilikult walitsuse kriisi ajal arupärimisi mitte ei arutata, kuna walitsus nende peale wastata ei pruugi, ja kuna eelarwe läbiwaatamine meil väga hädatarwilik ja kiire on, siis teen ma ettepaneku jääda eile wastuwõetud Riigikogu otsuse juurde ja mitte määrata arupärimis-koosolekut homme, waid jätta see päew wabaks, et eelarwe-kommisjon wõiks päewakorras seiswaid küsimusi läbi arutada.

O. Gustawson (is.): Mina waidlen härra Jürman'i ettepaneku wastu ja seda järgmistel põhjustel. Teatawasti on meil kodukorras ette nähtud, et iga neljapäewa hommikul peetakse üks arupärimis-koosolek. Omal ajal, kui oli walitsuse kriis, wõttis tööerakondlane härra Anderkopp küll küsimuse üles, kas on otstarbekohane walitsuse kriisi päewil arupärimis-koosolekuid pidada, omalt poolt arwates, et otstarbekohane ei ole seda teha siis, kui puudub poliitiliselt wastutaw walitsus. Kindlat ettepanekut aga ei tehtud, ning nõnda ei saanud siis wanematekogu küsimust põhimõttelikult otsustada ei eitawalt ega jaatawalt. Samuti ei leidu eitawat seisukohta kodukorra seletuses. Sellest järeldan ma, et juhatus omapead

sarnastel juhtumistel ei wõi arupärimis-koosolekut ära jätta. Ainuke tee siin on anda küsimus wanematekogusse otsustamiseks, kas pidada arupärimis-koosolekuid walitsuse kriisi ajal wõi mitte. Sellepärast üllatas see mind läinud neljapäewal väga, kui Riigikogu juhatus, — ma ei tea mitte millistest kaalumistest wõi kodukorra paragrahwidest wälja minnes, — ilma pikema jututa omapead arupärimiste järjekordse koosoleku ära jättis. Kui nüüd sedasama tahetakse teha ja põlumehed pealegi leiawad asja päris loomuliku olewat, siis pean mina kategooriliselt rõhutama, et sarnane tee loomulik ega lubatud ei ole. Kui meile alati ette heidetakse, et meie kinni ei pidawat kodukorra paragrahwidest, siis maksab see enam teie endi kohta. (Wahel hüüe: Kodukord ei keela.) Ta ei keela seda mitte, aga ta näitab wastawa tee, kuidas niisuguseid küsimusi lahendada tuleb, ja sellest tawalisest teest tuleb minu arwamise järele kinni pidada.

Nii palju wormaalselt küsimuse kohta. Peale selle on Riigikogu liige Johanson tähendanud ühe küsimuse peale, mis seisab wastamata pikemat aega, mis aga on enam kui akuutse iseloomuga — ametiühisuste ruumide sulgemise küsimus, ja töölisorganisatsioonide rakendusraamatute ärawõtmine. Edasi on selle küsimusega lähedalt seotud siseministri wastsem seletus, et teatud töölisorganisatsioonid, ma ei tea millistel põhjustel, sulatud olla. Ma arwan, et kõik need küsimused on väga akuutsed ja sellepärast ei tohiks arupärimis-koosoleku edasilükkamise ettepanek wastuwõetaw olla. Ma toetan Riigikogu liikme Köster'i ettepanekut, et homme hommikul järjekordne arupärimis-koosolek ära peetaks. Mis aga puutub homme hommikuks kella 10-ne peale määratud eelarwe-kommisjoni koosolekusse, siis ei tee wist tehniliselt suurt raskust seda koosolekut määrata mõne teise, näiteks, kas wõi reede hommiku peale. Selle 24 tunni kestes ei lähe eelarwe ega ilm weel hukka.

O. Köster (as.): Rkl. härra Jürman'i poolt ettetoodud põhjuste juures peatades, pean tähendama, et homse eelarwe-kommisjoni koosoleku päewakorras on punktid, mis pole kiire iseloomuga ja mis wõiwad väga hästi edasi lükatud saada reedese päewa peale, ilma et nad eelarwe arutamist selles järjekorras, nagu ta praegu läheb, takistaks.

Teiseks, pean juhtima tähelpanu selle peale, et kui uus Wabariigi Walitsus amehise astub, siis ei ole mitte loomulik, kui meie esitame talle wana arupärimise, mis wõib lõppeda mitte lihtlemineku-wormeliga. Arupärimised peaksid lahendatama weel sel ajal, kui wana walitsus ametihohuseid täidab.

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Siin on wõõristawalt selle peale tähendatud, et juhatus minewal nädalal mitte ei ole arupärimis-koosolekut määranud. Juhatus pean ma tarwilikuks selgitada, et meil kodukorra tõlgitsemisel on juhtmõtteks wõetud, et arupärimisi wõib sisse anda eelmise päewa hommiku kella 10-neks, et neid wõidaks weel arupärimis-koosoleku päewakorda wõtta. Minewal nädalal oli aga eelmine päew enne arupärimis-koosolekut palwepäew. Paljudel liigetel ei olnud mitte ette teada, kuidas seda kella 10-ne tähtaega eelmisel päewal arwata. Juhatus kaalus seda, et kui süiski määrataks koosolek neljapäewaks, siis, kuna uusi arupärimisi ei olnud esitatud, wõidaks tulla ja öelda, et meie mitte ei ole arwesse wõtnud seda võimalust, mis Riigikogu liigetel pidi olema arupärimise esitamiseks. Peale selle arwasime meie, et kuna wanematekogu juba on seisukoha arupärimiste asjus walitsuse kriiside ajal wõtnud, siis peab seda ka arwesse wõtma, kuidas sennini on tegutsetud. Nimelt on wanematekogu seisukohale jäänud, et walitsuse kriiside ajal arupärimisi wõetakse päewakorda siis, kui wanematekogu seda erilisel soowitawaks ja wõimalikuks tunnustab. Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, ei saadud siis minewal nädalal arupärimis-koosolekut neljapäewa hommiku peale määrata. Mis nüüdsesse ettepandud arupärimis-koosolekusse puutub, siis on siin jutt küll nendest arupärimistest, mis juba warem päewakorras on olnud, aga loogiliselt järeldades wõidakse ometi otsusele jõuda, et ka wastamine arupärimiste peale kaalumisele wõiks tulla wanematekogus. Ei ole aga nüüd niisugust algatust kuskilt poolt tulnud. Ja juhatus ei ole wanematekogu selleks mitte kokku kutsunud, sellepärast et Riigikogu ise juba siin on koosoleku päewad käesolewa nädala kohta kindlaks määranud. Selle tagajärjel ei arwanud juhatus mitte tarwilikuks weel eriti wanematekogu kokku kutsuda, et neid küsimusi arutada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Köster'i poolt on ettepanek tehtud 20 skp., see on neljapäewa hommikul kell 10 arupärimis-koosolek ära pidada ja päewakorda wõtta 6. märtsi s. a. koosoleku päewakorras punktid 4, 5 ja 6, mis oleksid järgmised: Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete O. Köster'i, R. Penno ja A. Kütt'i arupärimise peale wõõrandatud maade eest tasumaksmise küsimuse kohta; Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele ametiühisuste ruumide sulgumise asjus; Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötellimiste wäljamaale andmise pärast. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

Eelarwe-kommisjoni aruandja **J. Gutman**: Eelarwe-kommisjon on wähenandanud rahaministeeriumi eelarwet 157 miljoni marga wõrra. Jookswatest kuludest on wähenatud umbes 5 miljoni ümber, kuna ülejääw summa on saadud mitmesugustest ümberpaigutamistest ja fondidest. Rahaministeeriumi eelarwe oleks järgmine:

RAHAMINISTEERIUM.

Keskasutus.

Peatükk I.

§ 1.	Palgad	3.202.900.—
§ 2.	Ametsõitute tasu	324.200.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	100.000.—
§ 4.	Esitus	100.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	48.600.—
§ 7.	Juriidiline abi ja kohutukulud	224.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	235.000.—
§ 9.	Majapidamine	1.399.400.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	251.000.—
§ 12.	Liikwa wara	50.000.—
§ 14.	Hoonete remont	175.000.—
§ 90.	Segakulud	30.000.—

Kokku peatükk I 6.140.100.—

Peatükk II.

Riigikassa.

§ 1.	Palgad	8.521.200.—
§ 2.	Ametsõitute tasu	205.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	200.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja teenijate warustus	65.600.—
§ 8.	Kantseleikulud	1.108.000.—

§ 9.	Majapidamine	152.200.—
§ 10.	Wedu	5.000.—
§ 12.	Liikuw wara	65.000.—
§ 15.	Kultuuriline toetus	260.000.—
§ 23.	Wäärtmärkide wal- mistamine	26.490.000.—
§ 90.	Segakulud	150.000.—
	Kokku peatükk II	37.222.000.—

Peatükk III.

Otsekoheste maksude peawalitsus.

§ 1.	Palgad	26.227.000.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	653.800.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	823.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja tee- nijate warustus	16.400.—
§ 7.	Juriidiline abi ja koh- tukulud	60.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	3.634.000.—
§ 9.	Majapidamine	1.565.400.—
§ 12.	Liikuw wara	334.300.—
§ 90.	Segakulud	102.600.—
	Kokku peatükk III	33.416.500.—

Peatükk IV.

Aktsiisi peawalitsus.

§ 1.	Palgad	24.144.700.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	1.620.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	915.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja tee- nijate warustus	24.300.—
§ 7.	Juriidiline abi ja koh- tukulud	40.000.—
§ 8.	Kantseleikulud	860.000.—
§ 9.	Majapidamine	2.450.000.—
§ 10.	Wedu	40.180.500.—
§ 11.	Sõidu ja weoabinõud	252.100.—
§ 12.	Liikuw wara	839.000.—
§ 13.	Materjaalide proowi- mised ja katsed ning tehniliste kawatsuste eeltööd	170.400.—
§ 14.	Hoonete remont	522.000.—
§ 26.	Piirituse monopooli erikulud	401.824.200.—
§ 90.	Segakulud	35.000.—
	Kokku peatükk IV	473.877.200.—

Peatükk V.

Tolli peawalitsus.

§ 1.	Palgad	40.230.100.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	390.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	2.000.000.—

§ 5.	Ametnikkude ja tee- nijate warustus	3.862.900.—
§ 8.	Kantseleikulud	2.760.000.—
§ 9.	Majapidamine	4.938.300.—
§ 10.	Wedu	20.000.—
§ 11.	Sõidu- ja weoabinõud	552.100.—
§ 12.	Liikuw wara	554.000.—
§ 13.	Materjaalide proowi- mised ja katsed ning tehniliste kawatsuste eeltööd	182.000.—
§ 14.	Hoonete remont	3.700.000.—
§ 90.	Segakulud	118.000.—

Kokku peatükk V 59.307.400.—

Peatükk VI.

Kinniswarade hindamisamet.

§ 1.	Palgad	27.077.300.—
§ 2.	Ametsõitude tasu	7.500.000.—
§ 3.	Arstiabi ja toetus	315.000.—
§ 5.	Ametnikkude ja tee- nijate warustus	32.800.—
§ 8.	Kantseleikulud	1.432.700.—
§ 9.	Majapidamine	1.154.800.—
§ 11.	Sõidu ja weoabinõud	260.500.—
§ 12.	Liikuw wara	2.000.000.—
§ 90.	Segakulud	16.500.—

Kokku peatükk VI 39.789.600.—

Kokku rahaministeerium 649.752.800.—

K o o s s e i s u d.

Keskasutus.

Juhatus ja kantselei.

Minister	1	36.000.—
Ministri abi	1	28.800.—
Nõunik	2	18.000.—
Kantseleijuhataja	1	15.300.—
Pearaamatupidaja	1	15.300.—
Käskudetäitja ametnik	1	11.700.—
Sekretäär	1	8.700.—
Raamatupidaja	1	8.700.—
„ noorem	1	7.700.—
Registraator	1	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
„	1	4.800.—
Uksehoidja	2	4.500.—
Käskjalg	1	4.500.—
„	1	4.000.—

Riigikassa.

Juhatus ja kantselei.

Riigikassa juhataja	1	25.200.—
„ „ abi	3	21.600.—

Sekretäär	1	9.900.—
Registraator	1	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
"	2	4.800.—
Käskjalg	1	4.600.—
"	1	4.500.—
Alaealine käskjalg	2	3.000.—

Laenu jaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
" abi	1	11.700.—
Asjaajaja	4	8.700.—
Raamatupidaja	1	6.800.—
Arweametnik	1	6.200.—
"	2	5.500.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
"	2	4.800.—
"	3	4.600.—

Rahandusjaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
Asjaajaja	2	8.700.—
Arweametnik	1	6.200.—
"	1	5.500.—
Kantseleiametnik	1	4.800.—

Kinnitusjaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
Asjaajaja	1	8.700.—

Eelarwe-jaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
" abi	1	11.700.—
Asjaajaja	1	8.700.—
Arweametnik	1	6.200.—

Tulujaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
Asjaajaja	1	8.700.—
Raamatupidaja	1	7.700.—
Arweametnik I j.	2	6.200.—
" II j.	3	5.500.—
Kantseleiametnik	1	5.300.—

Riigi keskarwepidamise jaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
Wanem raamatupidaja	1	11.700.—
I j. raamatupidaja	2	9.900.—
II j. "	2	7.700.—
Arweametnik	2	6.200.—
"	4	5.500.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—

E. P. riigisummade arwestusjaoskond.

Juhataja	1	15.300.—
I j. raamatupidaja	2	9.900.—
II j. "	3	7.700.—
Arweametnik	1	6.200.—
"	1	5.500.—

Otsekoheste maksude peawalitsus.

Juhatus ja kantselei.

Juhataja	1	25.200.—
" abi	3	18.000.—
Rewident	1	18.000.—
Jaoskonna juhataja I j.	4	15.300.—
" " II j.	3	13.500.—
Sekretäär	1	9.900.—
Raamatupidaja	1	8.700.—
Asjaajaja	8	8.700.—
Kandidaat	3	5.800.—
Arweametnik	1	5.500.—
Registraator	2	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Kantseleiametnik	3	5.000.—
"	3	4.800.—
"	3	4.600.—
"	2	4.500.—
Käskjalg	1	4.500.—

Riigi liikumata waranduste maksuamet.

Juhataja	1	18.000.—
" abi	1	9.900.—
Sekretäär	1	7.700.—
Wanem hindaja	1	8.700.—
Noorem hindaja	1	7.700.—
Arweametnik	1	6.200.—
"	2	5.500.—
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
"	2	4.800.—
"	2	4.600.—
"	2	4.500.—
"	1	4.000.—

Iseäralise tulu- ja ärimaksu komitee.

Juhataja	1	18.000.—
" abi	1	10.800.—
Sekretäär	1	7.700.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
"	1	4.800.—
"	1	4.500.—

Tallinna linna maksuametid (6 j.).

Wanem maksuinspektor	4	18.000.—
Noorem "	2	15.300.—
Wan. maksuinspektori abi	3	10.800.—
Noorem " "	2	9.900.—
Sekretäär	6	7.700.—
Täidesaate ametnik	2	6.200.—

Kantseleiametnik	6	5.000.—	Kantseleiametnik	2	5.000.—
„	6	4.800.—	„	2	4.800.—
„	9	4.600.—	„	2	4.600.—
„	8	4.500.—	„	2	4.500.—
Käskjalg	1	4.500.—	Käskjalg	1	4.500.—
„	1	4.000.—	Käskjalg	1	3.700.—
„	1	3.700.—			
Harju maakonna maksuametid (2 j.).			Tartu maakonna maksuametid (3 jsk.).		
Wanem maksuinspektor	1	18.000.—	Wanem maksuinspektor	1	18.000.—
Noorem „	1	15.300.—	Noorem „	2	15.300.—
Sekretäär	2	7.700.—	Wanem maksuinspekt. abi	1	10.800.—
Kantseleiametnik	2	5.000.—	Sekretäär	3	6.800.—
„	2	4.800.—	Kantseleiametnik	3	5.000.—
„	2	4.500.—	„	3	4.800.—
Käskjalg	1	4.500.—	„	3	4.600.—
			„	3	4.500.—
Wirumaa maksuametid (2 jsk.).			Käskjalg	1	3.700.—
Wanem maksuinspektor	1	18.000.—	Petseri maksuamet (1 jsk.).		
Noorem „	1	15.300.—	Noorem maksuinspektor	1	15.300.—
Noorem maksuinspekt. abi	1	9.900.—	Sekretäär	1	6.800.—
Sekretäär	2	6.800.—	Kantseleiametnik	1	5.000.—
Kantseleiametnik	2	5.000.—	„	1	4.800.—
„	2	4.800.—	„	1	4.500.—
„	1	4.600.—	Käskjalg	1	3.700.—
„	2	4.500.—			
Käskjalg	1	3.700.—	Wõru maksuametid (2 jsk.).		
Narwa maksuamet (1 jsk.).			Wanem maksuinspektor	1	18.000.—
Wanem maksuinspektor	1	18.000.—	Noorem „	1	15.300.—
Sekretäär	1	6.800.—	Sekretäär	2	6.800.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—	Kantseleiametnik	2	5.000.—
„	2	4.600.—	„	2	4.800.—
„	1	4.500.—	„	2	4.500.—
Käskjalg	1	3.700.—	Käskjalg	1	3.700.—
Läänemaa maksuametid (2 jsk.).			Walga maksuamet (1 jsk.).		
Wanem maksuinspektor	1	18.000.—	Noorem maksuinspektor	1	15.300.—
Noorem „	1	15.300.—	Noorem maksuinspekt. abi	1	9.900.—
Sekretäär	2	6.800.—	Sekretäär	1	6.800.—
Kantseleiametnik	2	5.000.—	Kantseleiametnik	1	5.000.—
„	2	4.800.—	„	1	4.600.—
„	1	4.600.—	„	1	4.500.—
„	1	4.500.—	Käskjalg	1	3.700.—
Käskjalg	1	3.700.—			
Järvamaa maksuamet (1 jsk.).			Wiljandi maksuametid (2 jsk.).		
Wanem maksuinspektor	1	18.000.—	Wanem maksuinspektor	1	18.000.—
Noorem „	1	15.300.—	Noorem „	1	15.300.—
„ abi	1	10.800.—	Noorem maksuinspekt. abi	1	9.900.—
Sekretäär	1	6.800.—	Sekretäär	2	6.800.—
Kantseleiametnik	1	4.800.—	Kantseleiametnik	2	5.000.—
„	1	4.500.—	„	2	4.800.—
Käskjalg	1	3.700.—	„	2	4.600.—
			Käskjalg	1	3.700.—
Tartu linna maksuametid (2 jsk.).			Pärnu maksuametid (2 jsk.).		
Wanem maksuinspektor	1	18.000.—	Wanem maksuinspektor	1	18.000.—
Noorem „	1	15.300.—	Noorem „	1	15.300.—
Wanem maksuinspekt. abi	1	10.800.—	Noorem maksuinspekt. abi	1	9.900.—
Sekretäär	2	6.800.—	Sekretäär	2	6.800.—

Kantseleiametnik	2	4.800.—	Kantseleiametnik	2	5.000.—
„	3	4.600.—	„	7	4.800.—
„	2	4.500.—	„	1	4.600.—
Käskjalg	1	4.500.—	„	4	4.500.—
Saaremaa maksuamet (1 jsk.).			Õpilane	2	3.000.—
Noorem maksuinspektor	1	15.300.—	Käskjalg	2	4.500.—
Sekretäär	1	6.800.—	Riigi wiinalaad.		
Kantseleiametnik	1	5.000.—	Laoülem I j.	1	11.700.—
„	1	4.800.—	„ „ II „	1	8.700.—
„	1	4.600.—	„ „ III „	3	6.200.—
Käskjalg	1	3.700.—	Ülema abi	1	7.700.—
Aktiisi peawalitsus.			„	1	5.500.—
Juhatus ja kantselei.			Raamatupidaja	2	7.700.—
Juhataja	1	25.200.—	Arweametnik	2	6.200.—
Juhataja abi	1	18.000.—	„	4	5.500.—
Wanem rewident	1	18.000.—	Kassahoidja	2	6.200.—
Rewident	2	15.300.—	Kantseleiametnik	2	5.000.—
Pearaamatupidaja	1	13.500.—	„	3	4.800.—
Sekretäär	1	9.900.—	„	1	4.600.—
Raamatupidaja wanem	1	8.700.—	„	2	4.500.—
Raamatupidaja	3	7.700.—	Wiinameister	2	5.500.—
Arweametnik	2	6.200.—	Aidamehed I j.	2	5.000.—
Arweametnik	3	5.500.—	„ II „	3	4.800.—
Kohtuasjadeajaja	1	13.500.—	Masinist I j.	2	5.500.—
Asjaajaja	1	7.700.—	„ II „	2	5.300.—
Registraator	1	5.800.—	Katlakütjad	4	4.800.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—	Lukussepad	2	4.800.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—	Puussepä	2	4.600.—
„	7	4.800.—	Ööwahid I j.	2	4.600.—
„	4	4.500.—	„ II „	1	4.500.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—	„ III „	4	4.000.—
„	1	4.800.—	„ IV „	1	3.700.—
Õpilane	1	3.000.—	Montöörid	1	4.800.—
Käskjalg ja uksehoidja	2	4.500.—	Tolli peawalitsus.		
Monopooli jaoskond.			Juhatus ja kantselei.		
Juhataja	1	15.300.—	Juhataja	1	25.200.—
Asjaajaja	1	8.700.—	Inspektor	1	15.300.—
Tehnika töökoda.			Käskudetäitja ametnik	1	9.900.—
Juhataja	1	11.700.—	Kantseleiametnik	1	5.300.—
Mehaanik	1	5.500.—	„	1	4.600.—
Lukussepp	1	4.800.—	Käskjalg	1	4.000.—
Aktiisi ringkonnad ja jaoskonnad.			Tallinna tolliwalitsus.		
Ringkonna juhataja I j.	5	15.300.—	Ülem	1	21.600.—
„ „ II „	2	13.500.—	„ wanem abi	1	15.300.—
Jaoskonna juhataja	37	9.900.—	„ noorem „	2	13.500.—
Wanem kontrolöör	30	8.700.—	Rewident I järgu	6	13.500.—
Noorem	42	6.800.—	„ II „	8	11.700.—
Asjaajaja I j.	5	7.700.—	„ III „	1	9.900.—
„ II „	2	6.800.—	Tolliameti kandidaat	5	6.200.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—	Pearaamatupidaja	1	13.500.—
			Raamatupidaja	1	8.700.—
			Sekretäär	1	9.900.—
			„	1	7.700.—
			Asjaajaja	2	6.200.—
			Salakauba asjadeajaja	1	9.900.—

Wanem tolliwäljaarwaja	1	8.700.—	Pärnu tolliwalitsus.		
Noorem	2	6.200.—	Ülem	1	11.700.—
Kassahoidja	1	8.700.—	Rewident IV j.	1	8.700.—
„ abi (wanem)	1	6.800.—	Sekretäär-raamatupidaja	1	6.200.—
„ „ (noorem)	1	6.200.—	Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Wanem arweametnik	4	6.200.—	Kantseleiametnik*	1	4.600.—
Noorem	7	5.500.—	Walwur II j.	1	4.600.—
Dokum. kontr.	2	6.800.—	„ III „	9	4.500.—
„ „ abi	2	5.800.—	Käskjalg	1	4.000.—
Laewade ladude ülewaat.	1	10.800.—			
„ wanem abi	3	7.700.—	Kunda tolliwalitsus.		
„ noorem „	29	6.200.—	Ülem	1	10.800.—
Wanem kantseleiametnik	4	5.300.—	Laewade ladude ülewaat.	1	5.800.—
Registraator	1	5.800.—	Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Kantseleiametnik	10	5.000.—	Walwur II j.	1	4.600.—
„	20	4.800.—	„ III „	3	4.500.—
„	1	4.600.—	Käskjalg	1	4.000.—
„	10	4.500.—			
Walwur I j.	30	5.000.—	Irboska tolliwalitsus.		
„ II „	140	4.600.—	Ülem	1	10.800.—
„ III „	75	4.500.—	Ladude ülewaataja	1	5.800.—
Wanem käskjalg	1	4.500.—	Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Noorem „	11	4.000.—	Walwur II j.	1	4.600.—
Uksehoidja	2	4.500.—	„ III „	1	4.500.—
Mootorpaadi motorist	1	5.500.—			
			Narwa tolliwalitsus.		
			Ülem	1	15.300.—
			Rewident III järgu	1	9.900.—
			„ IV „	1	8.700.—
			Sekretäär	1	6.200.—
			Raamatupidaja	1	6.800.—
			Kassahoidja	1	5.800.—
			Laewade ladude ülewaataja	2	6.200.—
			Laewade ladude ülewaataja abi	4	5.500.—
			Kantseleiametnik	1	5.000.—
			„	2	4.800.—
			„	1	4.500.—
			Walwur II j.	20	4.600.—
			„ III „	8	4.500.—
			Käskjalg	1	4.500.—
			Walga tolliwalitsus.		
			Ülem	1	13.500.—
			Rewident III j.	1	9.900.—
			„ IV „	2	8.700.—
			Sekretäär	1	6.200.—
			Raamatupidaja	1	6.800.—
			Ladude ülewaataja	1	6.200.—
			„ „ abi	2	5.500.—
			Kantseleiametnik	1	4.800.—
			„	1	4.600.—
			Walwur II j.	4	4.600.—
			„ III „	3	4.500.—
			Käskjalg	1	4.000.—
			Pärnu tolliwalitsus.		
			Ülem	1	11.700.—
			Rewident IV j.	1	8.700.—
			Sekretäär-raamatupidaja	1	6.200.—
			Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
			Kantseleiametnik*	1	4.600.—
			Walwur II j.	1	4.600.—
			„ III „	9	4.500.—
			Käskjalg	1	4.000.—
			Kunda tolliwalitsus.		
			Ülem	1	10.800.—
			Laewade ladude ülewaat.	1	5.800.—
			Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
			Walwur II j.	1	4.600.—
			„ III „	3	4.500.—
			Käskjalg	1	4.000.—
			Irboska tolliwalitsus.		
			Ülem	1	10.800.—
			Ladude ülewaataja	1	5.800.—
			Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
			Walwur II j.	1	4.600.—
			„ III „	1	4.500.—
			Baltiski tolliwalitsus.		
			Ülem	1	11.700.—
			Laewade ladude ülewaat.	1	6.200.—
			Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
			Walwur II j.	3	4.600.—
			„ III „	3	4.500.—
			Kuressaare tolliwalitsus.		
			Ülem	1	11.700.—
			„ abi	1	6.200.—
			Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
			Walwur II j.	2	4.600.—
			„ III „	1	4.500.—
			Käskjalg	1	4.000.—
			Haapsalu tolliwalitsus.		
			Ülem	1	9.900.—
			„ abi	1	5.800.—
			Walwur II j.	4	4.600.—
			Käskjalg	1	4.000.—
			Loksa tolliwalitsus.		
			Ülem	1	9.900.—
			Kantseleiametnik	1	5.300.—
			Walwur II j.	3	4.600.—
			Tartu tolliwalitsus.		
			Ülem	1	11.700.—
			Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
			Walwur II j.	2	4.600.—

Kinniswarade hindamise amet.

Juhatus ja kantselei.

Juhataja	1	21.600.—
Sekretäär	1	9.900.—
Asjaajaja	1	8.700.—
Raamatupidaja	1	8.700.—
Arhiwaar	1	6.200.—
„ abi	1	5.500.—
Arweametnik	1	6.200.—
Registraator	1	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
Wanem käskjalg	1	4.600.—
Alaealine käskjalg	1	3.000.—

Hindamisosakond.

Osakonna juhataja	1	15.300.—
Hind. kontrolöör eritundja (agronoom)	6	13.500.—
Wanem maa- metsa ja hoonete hindaja	21	9.900.—
Noorem maa- metsa ja hoonete hindaja	47	7.700.—
Asjaajaja	6	7.700.—
Arweametnik	2	6.200.—
„	4	5.500.—
Masinakirjutaja	3	5.000.—

Maamõõdu osakond.

Osakonna juhataja	1	15.300.—
Maamõõdu kontrolöör	5	11.700.—
Wanem maamõõtja	11	9.900.—
I j. „	20	7.700.—
II „ „	6	6.800.—
Joonestaja	3	5.500.—
„	7	5.300.—
„	4	5.000.—

Riigikassa juhataja **P. Öpik**: Austatud härrad rahwasaadikud! Riigikogu eelarwe-komisjoni, rahaministeeriumi eelarwet läbi waadates, on tolli peawalitsuse koosseisude alal teatawaid muudatusi ette wõtnud koosseisude vähendamise sihis. On nimelt vähendatud üldse Tallinnas — 18 ametniku wõrra. Kõik need ametnikud olid eelmise aasta koosseisule juurde wõtta kawatsetud, ühenduses uue tolliseaduse maksmapanemisega. Teiste seas on ka maha kärbitud 5 tollirewidenti. Need rewidendid on tähtsad ja tarwilikud tööjõud tollitegevuse alal ning sarnasel kärpimisel on teatawad rasked ja kahjulikud tagajärjed. Rahaministeerium, asja Wabariigi Walitsusele ette kandes ja direktiive saades, leiab, et oleks hädasti tarwilik, kui kärbi-

tud 18 tolliametnikku wõimalik ei ole uuesti eelarwesse ülesse wõtta, vähemalt 5 tollirewidenti eelarwesse uuesti ülesse wõetaks. Rewidenti töö on kaupasad tollida, eeskätt just tollida, ja kui rewidentide arw piiratud on, wõib selle läbi materjaalset kahju saada ning kahju wõib palju suurem olla, kui kasu, mis saadakse kokkuhoidmise teel rewidentide arwu vähendamisest. Arwesse wõttes uut tolliseadustikku ja tolliasutuste all olewa territooriumi suurst, laialipillatud ladusid, läheks tarwis täpse kalkulatsiooni järele 24 rewidenti. Tolliwalitsus aga kokkuhoidmise mõttes ja püüdes kasutada tarbekorral olemasolewaid liikumisabinõusid, on eelarwesse wõtnud ainult 20 rewidenti, kuid 15 rewidentiga kuidagi läbi ajada pole wõimalik. Uue tolliseaduse järele on tollimise kord põhjalikult muutunud. Ennemalt pidid üksikud firmad ja isikud, kes kaupasad tolli pealt saawad, deklaratsiooni ise sisse andma ja wastutama selle eest, mida nad deklaratsioonis ülesse on andnud. Juhtumistel, mil nad walesti olid ülesse andnud, langesid nad suuremate trahwide alla, aktsidents-maksude näol. Sealjuures wõisid aga kaubad aastate wiisi ladudes seista. Selle wana korra tõttu olid firmad ja isikud, kes tolliga tegemist teewad, äärmiselt ära rippuwad speditiooni firmadest. Nüüd aga uue tolliseadustiku järele peab tolliwalitsus ise faktuurasad ja konossamente läbi waadates, tolli wälja arwama ja kindlaks määrama, missuguse tariifi alla kaupasad arwata tuleb. Suurt kergendust on kawatsetud teha sellega rahwale. See kergendus-kawatus jääks aga läbi wiimatuks, kui tollirewidentide arw 15 peale kindlaks määrataks, nagu Riigikogu eelarwe-komisjoni poolt ette pandud. Leppides teiste kärpimistega on mul au paluda Wabariigi Walitsuse nimel uuesti üles wõtta tolli peawalitsuse koosseisudesse wiis rewidenti. (Wahel h ü ü e: Missuguse walitsuse nimel Teie räägite?) Mul on au kõneleda Wabariigi Walitsuse ülesandel. Nimelt tuleks ülesse wõtta kaks esimese järgu rewidenti palgaga — 13.500 mk., teise järgu rewidente kaks palgaga — 11.700 mk. ja kolmanda järgu rewidente 1 palgaga — 9.900 mk. Ühtlasi on mul au paluda täiendada wastawat palgakrediiti tarwiliste summadega, nimelt 572.850 margaga, see on kõigi rewidentide kuu-palk 60.300 mk. arwates 1. aprillist s. a. Pean tähendama, et kui tollirewidentidel

palju tööd on ja ei suudeta kaupsid läbi waadata, siis wõib juhtuda, et kaubad ei satu õige tariifi alla, wõi satuwad wale alajaotuse alla ja loodetud kulude kokkuhoidmine muutuks otsekoheks rahaliseks kahjuks, mis mitmesajatuhande margani päewas ulatada wõib.

A. Jõeäär (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Sotsiaaldemokraatliku rühma nimel panen ette wälja jätta rahaministeeriumi koosseisudest riigikassa laenuja oskonnast:

Juhataja abi	1	11.700.—
Asjaajaja	2	8.700.—
Arweametnik	1	5.500.—
Kantseleiametnik	3	4.600.—

Tolli peawalitsus.

Irboska tolliwalitsus.

Ülem	1	10.800.—
Ladude ülewaataja	1	5.800.—
Kantseleiametnik	1	5.300.—
Walwur II j.	1	4.600.—
„ III j.	1	4.400.—

Kinniswarade hindamise amet.

Juhatus ja kantselei.

Asjaajaja	1	8.700.—
Arhiwaari abi	1	5.500.—

Hindamisosakond.

Hindamise kontrolöör (eritundja)	2	13.500.—
Arweametnik	1	6.200.—
„	1	5.500.—
Masinakirjutaja	2	5.000.—

Maamõõdu osakond.

Maamõõdu kontrolöör	2	11.700.—
Wanem maamõõtja	1	9.900.—
I järgu maamõõtja	5	7.700.—
II „ „	1	6.800.—
Joonestaja	1	5.500.—
„	2	5.300.—
„	1	5.000.—

Siis panen weel ette wähenadata rahaministeeriumi korraliste kulude osas:

I. Keskasutus.

§ 1. Palgad	323.800.—
§ 4. Esitus	40.000.—
§ 8. Kantseleikulud	35.000.—
§ 9. Majapidamine	139.400.—

Kokku peatükk I 538.200.—

II. Riigikassa.

§ 1. Palgad	852.200.—
§ 8. Kantseleikulud	108.000.—
§ 9. Majapidamine	15.200.—

Kokku peatükk II 975.400.—

III. Otsekoheste maksude peawalitsus.

§ 1. Palgad	2.285.500.—
§ 8. Kantseleikulud	108.000.—
§ 9. Majapidamine	120.500.—

Kokku peatükk III 2.740.000.—

IV. Aktsiisi peawalitsus.

§ 1. Palgad	2.195.000.—
-------------	-------------

Kokku peatükk IV 2.195.000.—

V. Tolli peawalitsus.

§ 1. Palgad	4.000.000.—
§ 8. Kantseleikulud	534.000.—
§ 9. Majapidamine	1.352.300.—

Kokku peatükk V 5.886.300.—

VI. Kinniswarade hindamisamet.

§ 8. Kantseleikulud	142.700.—
§ 9. Majapidamise kulud	110.000.—

Kokku peatükk VI 252.700.—

Kokku rahaministeerium 12.587.600.—

Peale üldiste põhjenduste, mis minu poolt esitatud isearwamises ette toodi, oleks mul selle wähenendus-ettepaneku põhjendusteks weel üksikasjaliselt järgmist ette tuua: (J. Soots, põl.: Ei ole tarwis!) Esiteks, mis puutub Irboska tolliwalitsusse, siis peab selle kohta tähendama, et kohad, mis koosseisudes ette nähtud, kõik wakant on ja jääwad wakantseks terve aasta läbi, sest nagu eelarwe-komisjonis seletati, komandeeritakse sinna mõned ametnikud ajutiseks siis, kui kauba läbikäimist peaks olema. Need ametnikud komandeeritakse sinna Walga tolliwalitsusest ja selle tõttu oleks Irboska olemata tolliwalitsuse koosseisude üleswõtmine eelarwesse täiesti ülearune. Teiseks, mis kinniswarade hindamisameti koosseisude wähendamise puutub, siis peab tähendama juhatause ja kantselei kohta, et seal kirjawahetust kuigi palju ei ole, sest hindamisamet on alles uus asutus. Selle peale waatamata on selle asutuse koosseisu sekretäär ja asjaajaja üles wõetud, kelle ülesanded õieti ühed ja needsamad

on. Kui teie sõrdele riigi eelarve juurde lisatud teiste asutuste koosseise, siis näete, et seal väga vähe sarnaseid asutusi on, kus mõlemad ametnikud, see on sekretär ja asjaajaja ametis on, kuna siin selles uues asutuses on ometi mõlemad. Edasi, leiate teie vähe neid ametiasutusi, kus arhiivaar ametisse seatud, neid on ainult üksikutes ametiasutustes. Siin selles asutuses, selle peale vaatamata, et see alles 1923 aasta teisel poolel asutati, kellel selletõttu mingisugust arhiivi veel olla ei saa, siin on ometi arhiivaar sisse seatud. Kujutame siiski ette, et arhiivaari järele oleks mingisugune vajadus, aga peale selle veel arhiivaari abi ametisse seada, on täiesti ülearune. Selletõttu on ka minu poolt ettepanek tehtud arhiivaari abi koht eelarvest maha kustutada. Edasi on hindamisosakonnas võrreldes minema aastaga uusi ametnikka juurde võetud, selle peale vaatamata, et kantseleitööd sedawõrd suurenenud ei ole ja ametnikkude koosseis juba asutuse loomisel küllaldane oli, et kõiki ülesandeid täita. Eriti, mis maamõõdu osakonda puutub, siis tuleb kahelda, kas sarnast osakonda üldse tarvis on. Omal ajal, kui seadus Riigikogu poolt vastu võeti, millega kinniswarade hindamisamet loodi, selles seaduses eneses maamõõdu osakonda ette nähtud ei olnud ja vajadus maamõõtjate järele loodi alles juhatuskirjaga, mis ministrite poolt selle seaduse käsitamiseks hiljem välja anti, kus punkt 18 muuseas räägitakse, et klassifitseerimise eel käib pinnasuuruse kindlaksmääramine. Kuid ka selle juhatuskirja redaktsioonist, nagu ta walitsuse poolt välja anti, võib otsekohe järeldada, et pinnasuuruse kindlaksmääramine sünnib olemasolewate dokumentide ja kaartide põhjal, ja ainult siis, kui võimatu on olemasolewate dokumentide järele maapinna suurust kindlaks määrata, siis võetakse need dokumendid esiteks rewideerimisele või pannakse uus mõõtmine toime. Tähendab, maamõõtmise vajadus võib tekkida ainult erilistel juhtumistel, kus olemasolewad andmed sedawõrd ebatäpsed on, et nende rewideerimist ei saa toimetada, waid uus mõõtmine on waja toime panna. Sarnased juhtumised on erandid, sest praegu on kõigil talukohtadel kaardid olemas, ilma nendeta oleks omanikkudel endil täiesti võimatu kohtade piiride üle selgusele jõuda. Iga koha ostmise juures lisatakse ostulepingule tingimata plaan juurde, ilma selleta ei saa kohta osta. Ja

kui see ühel või teisel kohaomanikul enam alles ei ole, siis on teine eksemplar tingimata olemas krepostijaoskonnas. Nii saab läbi, ilma et erilist maamõõtmist tarwis oleks korraldada. See maamõõdu osakond hindamisameti juures on õieti paralleel-asutus, sest põllutööstusministeeriumi juures on olemas samasugune asutus, mis toimetab wõõrandatud ja asunikudele wäljaantawate maade mõõtmist ja planeerimist.

Hindamisameti maamõõdu osakonna kohta on ka ajakirjanduses awaldatud arwamist, et see asutus sarnasel kujul ülearune paistab olewat. Ma wõiksin ette tuua siin peale muu isegi väga lugupeetud Tiibuse Jaagu arwamise, olgu küll et tema poolt see kiri „Päewalehe“ joone all on awaldatud, kuid paistab, selle sisu järele otsustades, et temal täiesti õigus selles asjas on, mis ta siin kirjutab. Ma arwan, et meie Riigikogu liikmete enamus Tiibuse Jaagust rumalam ei talia olla. (J. Soots, põl.: Kas ta eelarvekommissjoni liige on?) Kiri käib just selle asja kohta, mis praegu arutusel on. Kiri on järgmine: Seal on keegi „katsunud näidata, et ostetud talude maade ringpiiride mõõtmine asjata on.“ Ma ütlen, tegelikult maamõõtjad mõõdavad uuesti talude piirid, selle peale vaatamata, et kaardid taludel olemas on. Olgu tähendatud, et mõõdunud augustikuust alates kunni talweni, talude ringpiiride mõõtmine kinniswarade hindamise ameti poolt, läks maksma: Harjumaal 300 marka tiin, teistes, Järwa ja Wiru maakondades natuke üle 100 marga, — läbisegi wõtame 150 marka, arwame juurde plaanide walmistamise tööd 50 marka tiinu pealt, saame 200 marka. Eduard Laamanni raamatu „Maaküsimus“ järele on Eestis üle 2 miljoni tiinu ostutalude maad, seega läheks nende uuestimõõtmine 400 miljonit marka maksma. Kui arwame juurde pere-meeste kulutatud päewad, siis tõuseb kulu poole miljardi marga peale. Mõisamaade ja renditalude kohta on olemas kas endises krediitkassas või mujal plaanid — ka andsid suurem osa mõisnikka mõisate plaanid põllutööstusministeeriumile kasutada. Nende plaanide järele on mõisate tükeldamise ja renditalude korraldamise kawad tehtud, kusjuures ka situatsiooni täiendati; peale selle hinnati ministeeriumi hindajate poolt paljud tükeldatud mõisad ära. Kunni 1923 aastani töötas hindamisosakond põllutööstusministeeriumi juures. Kui juhtus, et mõne mõisa kaar-

did wananenud olid, siis mõõdeti mõisa maad uuesti ära, et võimalik oleks planeerida ja peale selle hinnata. Sest enne planeerimist ja renditalude korraldamist on mõtteta maad hinnata, enne olgu korralikud plaanid olemas.

Kõik tükeldatud ja korraldatud renditalude plaanid on niisuguses seisukorras, et nende järele võib hindamistöid teha, nii et kinniswarade ameti poolt algatatud riigimaade ringpiiride mõõtmist pole hindamise juures tarwis. Planeerimata ja korraldamata maid, kui nende plaanid ehk on wananenud, on otstarbekohane hinnata alles peale nende korraldamist.

Riigimaade korraldamise kallal töötab põllutöökaministeriumi maamõõdu osakond 100 maamõõtjaga ja maamõõdu tööd korraldamata maade mõõtmise juures on tihedalt seotud maakorralduse töödega, nii et teise asutuse waheseamine sünnitab liigset ja asjata tööd, — tuleb odawam, kui korruga mõõta ja korraldada.

Eelarwe arutamise juures Riigikogus arwatawasti waigiti maamõõdu osakonna tegewusest, sest ajalehtede järele otsustades räägiti seal ainult hindamisest.

Edaspidi, kui asunduste müügi-ostu seadus välja tuleb, siis on waja iga asuniku krundi kohta plaan walmistada krepstijaoskonna tarwis. Juriidilisest küljest waadates on suurema osa asunduste plaanide materjaal nõrk, nii et üksikute kruntide mõõtmist tuleb ette wõtta, selle töö juures tuleb ka asunduste kawasid osalt uuesti korraldamise alla wõtta, sest esimestel aastatel tehti planeerimist liiga kiirelt; paljud asunikud paluwad ise oma kruntide piirisid muuta. Et asunduste üksikplaanide walmistamise juures on tehnilised tööd jällegi seotud maakorralduse töödega, siis on mainitud tööd jällegi põllutöökaministeriumi maamõõdu osakonnal teha.

Mis puutub kinniswarade ameti hindamisosakonna tegewusse, kas tehakse hindamistööd otstarbekohaselt, selle kohta kardan ma, kui mitte asjatundja, oma arwamist awalda. Kuuldawasti — härra Nõmmiku seletuse järele — waatawat Tartu ülikooli agronoomilised jõud praeguste hindamistöõde peale pessimistlikult. Mul näib, et see arwamine on põhjendatud, kuid ma ei lähe siiski nii kaugemale, et ettepanekut teha, maamõõdu osakonda täiesti likwideerida. Minu ettepanek on sihitud selleks, et seda maamõõdu osakonda ei suurendataks minewa aastaga

wõrreldes, waid et temal jääks umbes samasuur koosseis, mis seda sama asjata tööd ära teha suudab. Ette pandud on minu poolt maha kustutada ainult uued ametnikud, keda käesolewal aastal tahetakse juurde wõtta endistele lisaks. Mina arwan, et sarnane ettepanek peaks täiesti wastuwõetaw olema. Iseäranis tahaksin mina meelde tuletada härradele põllumeestele seda, mida nemad enne walimisi alla kriipsutada armastasid, kui nad seletasid, et meie riigis on wäga palju ülearuseid ametnikka ja et põllumeeste esitajate üks esimestest ülesannetest Riigikogus on nende arwu vähendamine. Kuid siin tahetakse nendele ülearustele ametnikkudele weel uusi juurde panna, ja ma arwan, esimestena peaksid selle vastu need olema, kes seda endale enne walimisi ülesandeks on seadnud. Siinjuures pean ma tähendama, et kui uuestikawatsetud koosseisud vähendatakse, siis wastawalt ka palkade jaoks nõutud summat tuleb vähendada, kuid ühes sellega ka ametsoitude tasu, arstiabi, ametnikkude warustus, samuti ka § 12 ettenähtud liikewa wara ostmiseks nõutud summa kaks miljonit, proportsionaalselt vähendada võib, sest selleks nõutud summa on peaaesjalikult uutele maamõõtjatele maamõõduriistade ostmiseks määratud.

Siis lõpuks peaksin mina kõige kindlmini vastu waidlema rahaministri abi härra Öpik'u ettepanekule, uuesti üles wõtta koosseisudes eelarwe-komisjoni poolt mahakustutatud 5 tollirewidenti. Mina arwan, et Riigikogu peaks, kui ta tõsiselt üldse kokkuhoidmise küsimust wõtab, koosseisude vähendamise kindlasti läbi wiima. Ma arwan, et küsimust tuleks wäga tõsiselt wõtta ja sellele seiskohale asuda, et meie käesolewal aastal koosseisude suurendamist mingil tingimisel ette wõtta ei tohiks. Kui kuskil asutuses peaks otstarbekohasuse seisukohast välja minnes ümberkorraldusi waja olema ette wõtta, siis peab neid ette wõtma praeguste koosseisude piirides. Kui räägitakse, et on tarwis tingimata tollirewidentide arwu suurendada, siis oleks tulnud wastawalt teiste ametnikkude arwu seal asutuses vähendada, sest tolliasutuse tööd iseenesest ei suurene uue tolliseaduse läbi, waid tööd jaotatakse ainult teisiti. Tegelikult aga väheneb käesolewal aastal tolliasutuste tegewus juba selle tõttu, et transiit on meil wähenenud. Samuti võib kindlasti oletada, et käesolewal aastal meie sissewedu wõr-

reldes minewa-aastasega saab vähem olema, sest wastasel korral ei suudaks meie üldse riigi majandust otstarbekohaselt korraldada. Kui meil samuti, nagu minewal aastal, sissewedu wäljaweost poole suurem on, siis üldse ei wõi ette näha, millega käesolew aasta lõppeda wõiks. Sellest wälja minnes ei wõiks minu arwates üldse juttu olla tolliwalitsuse koosseisu suurendamisest. Tuleks eelarwe-komisjoni poolt ettepanud wäga mõõdukad ja üksikud kärpimised kinnitada.

O. Köster (as.): Austatud Riigikogu liikmed! Tahaksin paari sõnaga puudutada rahaministeeriumi ühte eelarwe-osa, mis kannab pealkirja: aktsiisi peawalitsus. Selle osa „sisuga“, kui paratamatu pahega, on meil ja ka mujal tegemist tehtud ja on katsutud tema sisu, wiina, mitte peawalitsust ise, troonilt maha kiskuda. Kuid see kuningas on jõudnud ennast maksma panna ja kaunis tugewalt. Ta on osanud maksta altkäemaksu oma wastastele. Meie teame, et tema wastase, karskusliidu, hea käekäik osalt wiina ja piirituse heast käekäigust oneneb.

Meie teame, et ilmasõja algul, kui riigi wiinamüük ära keelati, see äri kodusel teel ikkagi õisi ajas, millejuures tema wagane kui ussikene ja tasane kui tuwikene oli. Ta pühitseb wõidupidu kirikualtaril, popsisaunas ja, wõib olla, ka õllepudelite karsklaste puhwetis. Ma ei taha puudutada täna karskusküsimust täies ulatuses, waid tahan puudutada paari sõnaga aktsiisi peawalitsuse sisemist korraldust. Kui põhjalikult eelarwe-komisjonis nimelt seda arutati, — lubage mul kahelda. Mul oli juhus olla ühel eelarwe alamkomisjoni koosolekul, kus komisjoni aruandja tähendas, et tema tunneb seda piirituseasja niipalju, kuipalju kasukat, mis aktsiisi kontrolööril seljas. Sellejuures arwan mina, et ka aruandja sügawamalt peawalitsuse sisemisse korraldusse ei jaksanud tungida. On näha, et ka eelarwe üldkomisjon seda asja pealiskaudselt käsitas, nimelt, mis puutub praegustesse oludesse. On wastu wõetud härra Tõnisson'i resolutsioon, milles niipalju, kui ma mäletan, on öeldud, et piirituseajamine ja piirituse wäljawedu wälisurule tuleb seisma panna. Ma näen, et selle resolutsiooniga härra Tõnisson eksis, sest ta tahtis wäljawedu kohe seisma panna. Õigem oleks olnud, kui ta

oleks wäljawedu, tulewikku arwesse wõttes, puudutanud, sest praegusel ajal, mil wiinawabrikud juba wälisuru piiritust ajanud on, ei saa wälisuru jaoks wäljawedu seisma jätta ja piiritust wabrikutesse seisma jätta. Siin tuleb juba wabrikute eluküsimus esile. Siin püütakse ette tuua, et seda kwantumi wõib jätta tagawaraks ehk teiseks aastaks, kuid sellejuures peab ikkagi arwesse wõtma seda asjaolu, et ei ole produtseerijatel küllalt raha. Suurem osa wabrikuid on kartuliühisuste käes, kus liikmeteks enamasti asunikud, kes ei saa oma kapitaale seisma jätta.

Eelarwe alamkomisjonis, wastawates organisatsioonides ja kartuliühisuste liidus on küsimus kõne all olnud, kas mitte parem ei ole seda lahutust piirituse produtseerimise alal, kus riik laseb ühe osa piiritust oma arwel ajada, kuna teine osa wabriku arwel läheb wälisuru jaoks, ära jätta. Leiti, et peab olema piirituse ajamine ühel arwel. Kas wõtab riik selle produtseerimise oma arwele, wõi jälle jätab eraisikute kätte. Muidugi peab olema eraisikute kätte jätmise puhul riiklik kontroll, kes ka taksihinnaga saab siseturu jaoks teatawa hulga piiritust. On riikisid olemas, kus see läbi wiidud on. Meie Wabariigi Walitsus wõi aktsiisi peawalitsus oli esialgul sellel seisukohal, et seda täielikult riigi kätte wõtta, kuid mingisugune wäljasõit, mille ka aktsiisi peawalitsuse ülem härra Tomson kaasa tegi, kuskile lahte, kohutas riigi ette wõtet eemale. Nagu ma mäletan, puudutati eelarwe-komisjonis ka küsimust, et meie wiinawabrikute arw on liig suur, ning selle tõttu piirituse kwantum, mis ühes wabrikus põletatakse, liig väikene ja ei tasu kulusidki ära, mis tema põletamise peale lähewad. See seisukoht on täiesti õige, ning seda peab tõsiselt kaalumise alla wõtma, kas meie jõuame niipalju piirituswabrikuid ülewal pidada ka sel juhtumisel, kui leiame wälisurget. On olemas riike, mis Eestist mitte poole suuremad ei ole, kelle wiinawabrikute arw aga poole ja rohkem suurem on, näiteks Tsheho-Slowaakia, kus 800 piirituswabrikut, kuid temal on wõimalus olnud wälisriikides häid turgusid leida. Kas on Wabariigi Walitsus kõik lubatud teed ära kasutanud, et wastawaid turgusid leida, seda ei tea ma mitte öelda, kuid paistab nii wälja, et ta kõiki teid ära kasutanud ei ole. Kui wiinawabrikute arwu vähendada, siis peab sellele seisukohale asuma

ja seda silmas pidama, et ühisustel, wiinawabrikute rentnikkudel jne. peab võimaldatama üleminek teistele aladele, see tähendab, et nad võiksid hakata tärklist, siirupit jne. walmistama. Sellega on seotud ühisuste kui ka riigi huwid. Kuid, nagu näeme, on peaaegu omaks tunnistanud see seisukoht, et põllutöoministerium mõisate likwideerimise puhul rendib piirituswabriku edasi, selle peale vaatamata, missuguses seisukorras wabrik on, ja aktsiisi peawalitsus ei taha piirituse ajamise luba anda. Tulewikus oleks wäga soovitatav, et aktsiisi peawalitsus, see tähendab rahaministerium ja põllutöoministerium üksteisega rohkem tuttawaks saaksid ja ühiselt katsuksid küsimusi lahendada.

Mis puutub piirituse kwantumi, siis tähendasin juba, et mida rohkem wabrikul on võimalust piiritust ajada, seda odavam see kätte tuleb, ning seda odavamalt võiksime seda wälisurgudele toimetada. Täna wu aastal läheb aga piirituse hind liiga kõrgeks, ta tuleb produtseerijatel omal juba 7 marka 75 penni kraad maksma. Ma tegin kalkulatsiooni, et päewane wäljaminek wabrikul täna wu on umbes 15.310 marka sel puhul, kui wabrik põletab läbi 26 tündrit kartulid päewas ja sissetulek 15.400 marka.

Üks asi, mis paneb piirituse produktiooni mitte kindlale alusele, on hoolimatus aktsiisi peawalitsuse ja võib olla ka Wabariigi Walitsuse poolt hinna määramise suhtes, kui ka wiiwitamine lubaandmisega. Sügisel, oktoobri-novembrikuus, kui wiinawabrikud harilikult tööle hakkawad, ei ole weel teada, mis tuleb maksma piirituskraad, et selle järele teaks ühisused kartulitoojatele maksta, ei ole ka teada, palju üldse lubatakse põletada. Wabrik, kui produtseerija, peab igakord riskeerima, — võib olla, tuleneb omaga wälja, võib olla, mitte, võib olla saame aktsiisi peawalitsuselt luba nii ja niipalju piirituse ajamiseks, nii ja nii suure hinna eest, võib olla ka mitte. Seesugune seisukord teeb halba ja tekitab nurinat eriti kartuliihisustes. Aga Wene ajal sai piirituse hind kui ka kwantum sügisel kohe kindlaks määratud ja see kindlaksmääratud hind makseti kartulitoojatele wälja. Niisugune pimedas tammumine ja mitte seisukorra selgitamine produtseerijatele ei tohiks enam edasi kesta, kui meie sellest tööstusharust huwitatud oleme. Härra Soots puudutas ju wiinawabrikute rendiküsimust ja selle juures

ma pikemalt ei tahaks peatada. Kes siin süüdlane on, seda ma ei tea. Wabrikute rent, mis tõuseb kunni 200.000 margani 165.000 kraadi kwantumi juures, mis on lubatud ajada, on niisugune summa, mis iseenele takka üles lööb. Kui niisugused suured wäljaminekud rendialal ette nähtud on, siis peab, et wabrik enesega wälja peaks tulema, Wabariigi Walitsus tõstma kraadi hinda. Siin ei ole ka mitte talitatud ühe mõõdupuuga. On wabrikuid, mis töötawad endise rendilepingu alusel 30.000 marga rendiga aastas, aga on wabrikuid, mis töötawad 150.000—200.000 marga rendiga. On ka niisuguseid juhtumisi, kus ühelajal kaks wabrikut töötama hakkasid. Üks jõudis rendilepingu kinnitatult kätte saada, ja see töötab palju odawama rendiga, kui teine, kes mingisugustel põhjustel rendilepingut õigeaks ajaks kätte ei saanud. Niisugune olukord ei tohiks edasi kesta. Siin on juba toonitatud piirituse kahjulikkust joomise juures. See on iseenesest selge. Kui teda aga muuks otstarbeks tehnilisteks jne. kasutatakse, on ta wäga kasulik.

Praegusel ajal saawad kartulikaswatajad Wirumaal juba kartulitündrist kunni 400 marka ja see on kaunis hea hind. Täna wu aastal, kus meil heina- ja wiljakasw ikaldanud on, on märgata wabrikutes suurel määdul praaga tarwitamist. Inimesed käiwad 20—30 wersta tagant praaka toomas, et oma loomi ülewal pidada. Tõsiasi on, et praaga mõjul lehmad piima annawad, praaga mõjul sööwad loomad iga toidu ära ja praagaga wäetatud põld ei tarwita kunstwäetist. Weel tahaksin puudutada paari sõnaga seda eesõigustatud seisukorda, mis on aktsiisi-ametnikkudel. Kui seda rahwast kui kanamuna kinda sees ei kanta, siis võib see wabrikul liig kalliks maksma minna. Kui näiteks aktsiisiametnikule waksali wastu ei sõida suwel hea wedruwanker ja talwel hea soe saan, siis on kohe selge asi, et tema sulle kuskilt poolt wabrikuraamatusse mingisuguse kriuka sisse wiskab. Kui ei ole head sõiduriistad aktsiisiametnikul waksalis wastas, siis tead kindlasti, et kontrollaparaat miinusega näitab.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Köster, ma palun Teid riigiametnikkude kohta mitte sarnaseid ütelusi tarwitada.

O. Köster (as.): Ma puudutasin, tareerimise, hanijalgades, tasu.

Aktsiisiametnikkudele on ette nähtud wastawates lepingutes prii söök ja prii sõit. Kuid aktsiisi peawalitsuse eelarwes on ametsõitude tasuna ette nähtud õige suur summa — 1.620.000 marka. Need sõidud, mida aktsiisiametnikud teewad wabrikutesse, need sõidud on neile täiesti priid. (M. Martna, sd.: Kas raudteel ka?) Raudteedel ma ei tea. (M. Martna, sd.: Siis ei ole ikkagi täiesti prii.) Mina tähendan, „prii“, seda, mis puutub sõitusesse wabrikutesse hobustega. Ametsõitudeks ettenähtud summa on minu arwates liialdatud. Teiseks, nagu mina juba tähendasin, kannawad wabrikud ka ametnikkude ülespidamise kulud wabrikus olemise ajal ja niisuguse olukorraga on aktsiisiametnikud enam eesõigustatud seisukorras, kui teised riigiametnikud. Missugusel alusel seda on tehtud, ei ole teada. (M. Martna, sd.: Oleks täiesti wõimatu, et ametnik wõiks sinna minna rewideerima leiwakotti kaasa wõttes!) Wäga hea, härra Martna, aga seda ei ole tarwis, et nad leiwakotti kaasa

wõtaksid, waid oleks hea küll, kui saaks söök arwatud teatud tasu alla.

Edasi, tähendaksin lühidalt, et ametnikka on ka liig palju ette nähtud. Omal ajal tähendasin mina eelarwe-kommissionis, et mispärast neid ametnikka kaks tükki koos käiwad wabrikuid kontroleerimas, kuna ju ühest jätkuks. Siis tähendas aktsiisi peawalitsuse juhataja, et kaks tükki olla ette nähtud seepärast, et ei wõi teada, kuidas üks ametnik oma ülesandeid täidab ja kas ta ka küllalt erapooletult talitab. Mina arwan, et kui ühe ametniku aususe juures wõib kahelda, miks siis ei wõi seda samuti ka kahe juures. Teen ettepaneku aktsiisi peawalitsuse ametsõitude tasu wähendada 120.000 marga wõrra.

E. Weberman (rhws.), kohalt: Teen ettepaneku koosolekut lõpetada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.

